

Çeşitli Yönleriyle
KERBELA
(Edebiyat)

II. Cilt

EDITÖR
Doç. Dr. Alim YILDIZ

T.C. BAŞBAKANLIK
TANITMA FONU

KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞI

SİVAS - 2010

HASAN TEVFİK EFENDİ'NİN MUHARREM AYI VE KERBELÂ HÂDİSESİ'NE DAİR RİSALESİ

Hakan Yekbaş

Giriş

İslam tarihinin en acı olaylarından biri olan Kerbelâ Hâdisesi'nin sadece siyasi, dinî ve sosyal sonuçları olmamıştır. Hz. Hüseyin ile aile efradının yanı sıra yetmiş yakın kişinin 10 Muharrem'de Emevî halifesi Yezîd'in askerleri tarafından Kerbelâ'da şehit edilmesinin özellikle İslâm âleminde kültürel ve edebî birçok yansıması olmuştur. Bu vesileyle Ehl-i Beyt sevgisinin kalplere ikâme edilmesi amacıyla Kerbelâ Hâdisesi'ni konu alan birçok eser yazılmıştır. İslam dünyasında nefretle kınanan bu Hâdisenin yankıları belki de en çok kendisini edebiyatta göstermiş ve İslam milletlerinin hemen hepsinin işlediği ortak bir tema olmuştur. Öyleki hangi mezhepten ve milletten olursa olsun bu olaya tepki gösteren her müellif, bu konu hakkında mensur veya manzum bir eser te'lif etmiştir. Bu bağlamda "Kerbelâ Edebiyatı" olarak adlandıracağımız bir edebiyatın meydana geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle söz konusu Türk edebiyatı olunca Kerbelâ Hâdisesi'nin meydana gelişi, ehl-i beyt, Hz. Hüseyin; şairler ve yazarlar için her vesile ile konu olagelmiştir. Bu cümleden olarak Kerbelâ Hâdisesi, bazen müstakil olarak bazen de divanlarda "maktel, mersiye, muharemiyye" gibi türlere büyük ölçüde kaynaklık etmiştir.

Hasan Tevfik ve Eserleri

Kerbelâ Hâdisesi'ni konu alan şairlerden biri de 19. asır şairlerinden Hasan Tevfik Efendi'dir. Müellif, Tanzimat Dönemindeki klasik aydın ve bürokrat tipinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi Tanzimat Döneminde bürokrat kesim sadece siyasî alanda değil özellikle kültürel ve edebî sahadâ da söz sahibi idiler. Ayrıca şunu belirtmeliyiz ki tespitlerimize göre Hasan Tevfik Efendi'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında şimdiye kadar müstakil bir çalışma yapılmamıştır.

Hasan Tevfik Efendi, Batum Sancağı Livane kazasında Revsikel köyünde 1252/1834 yılında doğmuştur.¹ Livaneli Kadızâde Mehmed'in

¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Cilt: 4, Dergah Yay., İstanbul 1998, s. 1917.

oğludur.² İdâdî tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelen Hasan Tevfik, dönemin tanınmış âlimlerinden olan Nevşehirli Büyük Hâzım Efendi'den icâzet aldı. Hoca Mecid Efendi'den Farsça öğrendi. 1282/1865 yılında Bahriye Mektûbî Kalemünde memuriyete başladı. 1299/1882'de Bahriye Nezareti Mektupçuluğu görevine atandı. Bu görevi esnasında ulâ sınıfı sâni rütbesi ve dördüncü rütbe mecidî nişanı verildi. Fakat hâmîsi Darü's-saade Ağası Hâfız Behram Ağa'nın vefatıyla azledilerek 14 ay kadar işsiz kaldı. 1307/1889 yılında Musul Mektupçuluğuna atanmasına rağmen bu görevinden dört sene sonra istifa etti. 1310/1893 yılında bu sefer İşkodra Mektupçuluğuna atandı. Ardından üçüncü rütbe mecidî ile ödüllendirilen Hasan Tevfik, 1312/1895 yılında ağır bir hastalığı yakalanınca emekli olmak zorunda kaldı. 14 Temmuz 1908 (15 Cümadelâhire)'de Kasımpaşa'daki evinde vefat etmiştir. Mezarı Eyüp Kabristanındadır.³

Hasan Tevfik, âlim, güzel ahlak sahibi, lâtife sever biri olarak tanınmıştır. Şairin-dinî ve edebî konularda birçok eseri bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi II. Abdülhamid'in isteğiyle bastırılmıştır. Bu eserler şunlardır:

1. *Hayâlât-ı Dil*⁴: Hasan Tevfik Efendi'nin 1285/1868 yılında yayımlanan bu eserinin ana konusu bir aşk macerasıdır. *Murg-ı Dil* (âşık) ve *Cânân* (sevgili) arasındaki aşkı alegorik bir şekilde anlatan bu eser, bir anlamda *Hüsn ü Aşk* ve *Hüsn ü Dil* mesnevilerini hatırlatmaktadır. *Murg-ı Dil*'in *Cânân*'a kavuşmak için hayalî ülkelerde hayalî maceralar yaşaması ve bu sırada olgunlaşması bizlere *Aşk*'ın başından geçenleri çağrıştırmaktadır. Eserdeki diğer sembolik kişiler olan *Nâyâb* ve *Pîr-i akıl-perver*, *Murg-ı Dil*'e akıl vermeleri ve yol göstermeleri sebebiyle de *Hüsn ü Aşk*'taki *Gayret* ve *Molla-yı Cünûn*'ı anımsatan kahramanlardır.

- Sevgilisi bilinmez bir diyara gidince arkasından yollara düşen *Murg-ı Dil*'in başından geçen maceraların anlatıldığı eser, 26 bölümden meydana gelmektedir. Her bölümde *Murg-ı Dil*'in bir macerasının anlatıldığı eser, manzum-mensur bir tarzda yazılmıştır. Eserin konusu kısaca şöyledir:

² Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâili* (hızl: Cemal Kurnaz, Mustâfa Tatcı), Cilt: 1, Bizim Büro Yay., Ankara 2001, s. 132.

³ *Türk Dünyası Ortak Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Cilt: 8, AKMB Yay., Ankara 2007, s. 258.; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Age*, s. 1917.

⁴ Hasan Tevfik Efendi, *Hayâlât-ı Dil*, Tabhâne-i Âmire Matbaası, İstanbul 1285.

Sevgilisinin ardından yollara düşen Murg-ı Dil, önce vahşilerin eline düşer. Sonra iki ülke arasındaki savaşta komutanlık yapar ve Cezîre-i Nehr-i Hoşgüvârî'yi işgalden kurtarır. Maymunlar tarafından Mestandil kentine götürülür. Bu kentteki güzel sâkiye gönlünü kaptırmaktan sonra anda kurtulur, uzun ve sıkıntılı bir yolculuğun ardından Kamer-tâb şehrine varır. Murg-ı Dil'in sevgilisi Cânân burada yaşamaktadır. Sevgilisine gönderdiği mektuplar sayesinde onu ikna eder. Dönüşte bindikleri gemide başından geçenleri Cânân'a anlatmaya başladığı sırada eser, sona erer.

Eser, sadece bir aşk hikâyesi değildir. Günümüz Türkçesiyle "Gönlün Hayalleri" anlamına gelen eserin adı, bize hayal ardına gizlenmiş bazı gerçekleri alegorik ifadelerle anlatmaktadır. Eserde; Murg-ı Dil yani âşık, Osmanlı İmparatorluğunu, Cânân geleceğini, uzaktan dost görünen vahşiler Avrupa milletlerini, Şehr-i Şekîb İstanbul'u, Cezîre-i Bahr-i Ücâc Yunanistanı, Cezîre-i Nehr-i Hoşgüvârî Girit Adası'nı, çıkan savaşlar Osmanlı'nın girdiği savaşları ve âşığın karşılaştığı öğrenci ise Osmanlıdaki eğitim sorunlarını temsil etmektedir.⁵

Kısacası Hayâlât-ı Dil, bir aşk macerası olmasının yanı sıra Osmanlı Devleti'nin XIV. asırda yaşadığı sosyal ve siyasî değişimleri ironik bir üslupla anlatan özgün bir eser olarak nitelendirilebilir.

2. Ravza-i Muhavere⁶: Eser, mensur bir girişle başlar. Bu bölüm II. Abdülhamid'e övgü mahiyetindedir. Müellif, eseri II. Abdülhamid'in bastırıldığını, bu yüzden ona şükran borçlu olduğunu ifade ettikten sonra "Arz-ı Gül-deste-i Şükr ü Mahmidet" başlıklı 20 beyitlik bir medhiye yazmıştır. Bu manzumeden sonra mensur olarak yazılmış sebeb-i te'lif bölümü gelir. Bu bölümde müellif, eserin akâid, amel ve ibadet konularının yanı sıra edebiyat ve bazı atasözlerini içerdiğini söyler.

Ravza-i Muhavere, üç ravza (bölüm) ve bir hâtimeden meydana gelmektedir:

Birinci ravza, akâid konularını içermektedir. Buna göre ilk bölümde; yaratılış bahsi, Allah'ın varlığın ispatlanması, kaza ve kader gibi konular anlatılmaktadır.

İkinci ravzada ise amel ve ibadet konuları işlenmektedir. Bu bölümde resullerin neden gönderildiği, peygamberlerin isimleri, Hz.

⁵ G. Gonca Gökalp, *Osmanlı Dönemi Türk Romanının Başlangıcında Beş Eser*, HÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, (Özel Sayı) Ankara 1999, s. 194.

⁶ Hasan Tevfik, *Ravza-i Muhavere*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1296.

Muhammed'in doğumu, Kur'ân ayetlerinin nüzûl sebepleri, Hz. Peygamber'in miracı, Mekke'nin fethi, ibadet, taat, ezan, kıyamet, cennet, cehennem, aşere-i mübeşşere, büyük melekler, rüya tabirleri, ilim ve konuşma âdâbı gibi konular yer almaktadır.

Üçüncü ravzada, atasözleri ve bazı ibarelerin açıklamaları yer almaktadır.

Hâtime bölümünde ise Arabî ayların isimlerinin nereden geldiği anlatılmaktadır. Eserin sonunda bir de tarih manzumesi vardır. Buna göre Ravza-i Muhavere 1296/1878 yılında basılmıştır. Bu bölümde yazar, eseri çocukların eğitimi için yazdığını ifade etmektedir.

Eser, yukarıda belirtilen konuları işleyişi bakımından benzerlerinden farklıdır. İsminden de anlaşılacağı üzere karşılıklı iki kişinin konuşması şeklinde bir sohbet ortamı içinde belirtilen konular anlatılmıştır. Eserde konuşan kişiler şâkird ile üstadıdır. Şâkird; akâid, edebiyat ve atasözleri hakkında üstadına sorular sorar. Üstat ise öğrencisinin anlayabileceği şekilde sorulara cevap verir.

3. *Ravza-i Âl-i Abâ*⁷: Bildirimizin konusu olan bu eser, matbu bir eserdir. Hasan Tevfik, eserin başında Ehl-i Beyt, Âl-i Abâ ve Muharrem isimlerinin neden kullanıldığını mensur olarak anlatılmaktadır. Daha sonra Hz. Hüseyin'in şehâdetini manzum olarak anlatan müellifin bu eseri, muhteva bakımından mersiye ve muharemiye özelliği göstermektedir.

Hasan Tevfik'in bazı eserleri ise basılmamıştır. İbnülemin bu eserlerin listesini Son Asır Türk Şairleri'nde vermektedir. Bu eserlerden te'lif olanları şunlardır:

Divan, Ravzatü'l-İslâm, Ravzatü'l-Münşe'at, Ravza-i Edebiye.

Hasan Tevfik'in bazı eserleri ise tercümedir. Bunlar:

Şeyhü'l-ekber (Muhyiddin Arabî)'in Tedbirât-ı İlâhiye'si, Ferîdüddin Attar'ın Ruhiye'si, Kaşgarî Abdullah Nidâ'nin Risâle-i Nakşbendiye'si, Şeyh Sühreverdi'nin Vasiyet-nâme'si, Kerküklü Şeyh Abdurrahman Halis'in Kitâbü'l-Ma'arif fi Tefsîri Mesnevi-i Şerîf gibi eserleri tercüme etmiştir. Şair, ayrıca Tuhfetü'l-Ekyâs fi Hüsnî'z-Zanbi'n-Nâs, El-Vusûlu 'ile'l-Allâh ve Minhacu'l-Aklâm gibi eserleri Türkçeye kazandırmıştır.⁸

Görüldüğü gibi Hasan Tevfik, sadece edebî konularda değil dinî konularda da velûd bir şahsiyettir. Özellikle tercüme eserleri dinî-

⁷ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1293.

⁸ İbnülemin Mahmut Kemal, *Age*, s. 1918.

tasavvufî konuları içermektedir. İbnülemin'in verdiği bilgilere göre yazma olan bu eserlere tüm araştırmalarımıza rağmen ulaşamadığımızı belirtmek istiyoruz.

Kerbelâ Hâdisesine Bir İsyân: Ravza-i Âl-i Abâ

Hasan Tevfik'in yazdığı eserlerden dinî konularda duyarlı bir yaratılışı olduğunu söylemek sanırız yanlış olmayacaktır. Bu duyarlılığı gösteren eserlerinden biri de Kerbelâ Hâdisesi'ni konu olan Ravza-i Âl-i Abâ isimli eseridir. Eser, Kerbelâ ile ilgili birçok konuyu ihtiva etmesi ve üslubu bakımından farklılıklar arz etmektedir.

28 sayfadan müteşekkil eser, 21 Cemâziye'l 1293 (14 Haziran 1876) tarihinde İstanbul'da basılmıştır. Ravza-i Âl-i Abâ, mensur tarzda yazılmış Allah ve Hz. Muhammed'in övgüsüyle başlar. Müellif, daha sonra bu eseri kendisine şefaât vesilesi olması ümidiyle yazdığını belirtir. Hasan Tevfik, eseri neden ve nasıl yazdığını da bu bölümde açıklamaktadır. Yazar, kendi zamanına kadar birçok kişinin mersiye yazdığını, fakat hiçbirinin yeni tarza vâkıf olmadıklarını, bu yüzden kendisinin daha önce denenmemiş bir tarzla eseri te'lif ettiğini ve bu şekilde yeni bir yol açtığını söylemektedir. Bu sayede kendisine mahşerde şefaât olunacağını umduğunu söyleyen Hasan Tevfik, yaralı gönüllere teselli olması amacıyla bu eseri yazdığını da ifade etmektedir. Müellif, Kerbelâ Hâdisesini anlatırken karşılıklı soru ve cevaplarla muharremiyye ve mersiye tarzında bir eser oluşturduğunu özellikle vurgulamaktadır.

"...su'âl u cevâb kılķulu ve mersiye yollu işbu ferîde-i celîle silk-i 'ayân u sımt-ı beyâna tanzîm ve (Ravza-i Âl-i 'Abâ) ile tevsîm olunmuş..."⁹

Hasan Tevfik, kendisinden önceki şairlerin sanatlı mersiyeler yazdığını ama kendisinin yeni bir tarzda mersiyeyi te'lif ettiğini ifade etmektedir ki gerçekten müellifin mersiyede kullandığı üslup birçok yönden benzerlerinden farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklardan en önemlisi, Hasan Tevfik'in ifadesiyle muharrem ayının bir şahıs olarak düşünülüp ona sorular sorulmasıdır:

"Her ne kadar bu ân-ı ma'ârif-i iktirâna kadar bülegâ-yı mütekkaddimîn ve fuşâhâ-yı müte'ahhîrîn dürer-i risâle-i belîga-i mersiyyeyi rişte-i beyâna nazm u tedvîn ve elsine-i şadıkânî tevşîh ü tezyîn

⁹ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 3.

buyurmuşlar ise de ber-veche âtî ihtiyâr olunan meslege sâlik ü zâhib ve tarz-ı cedîde mâlik ü râgıb olmadıklarından bu bâbda böyle bir tarîk-i cedîdi güşâde itmek ve bâ-huşûş mahşerde muhtâc olduğım istişfâ' vü istimdâda vesîle-i hasene ittihaz eylemek..."¹⁰

"...Ve hâne-i zebân-ı beyânım zehr-âb-ı alâm-ı vehmle maqdûh u meşrûh olduğu hâlde şehri Muharremü'l-ğarâm bir şahş-ı kâbilü'l-ğitâb u müste' iddü'l-cevâb menziline bi't-tenzîl..."¹¹

Hasan Tefik, daha sonra "Sebeb-i Tesmiye-i Ehl-i Beyt ü Âl-i Abâ" başlıklı bölümde Ehl-i Beyt ve özellikle Âl-i Abâ isminin nereden geldiğini açıklar:

"...Resûl-i Rabbü'l-enâm, 'aleyhi şalavâtu'llâhu'l-mülkü'l-'allâm Efendimiz Hazretleri bir gün ferc ile şabâh arasında siyâh yününde ma' mül ü mensûc bir bürde-i şerîfeyi lâbis ve bir mağâm-ı mükerremde şeref-ârây-ı câlis oldukları hâlde seyyidetü'n-nisâ Fâtîmatü'z-Zehrâ rağıya'llâhu 'anhümâ ve şîr-i Hudâ 'Aliye'l-Murtażâ rağıya'llâhu 'anhü'l-Mevlâ ve güş-vâre-i 'arş-ı a'lâ Hasan ve Hüseyin rağıya'llâhu 'anhümâ hazreterini da'vet ü işâl ve ol bürde-i sîneyi fetğ ü güşâde ve anları birer birer derûnına istâde vü idğâl..."¹²

Ayrıca bu isimlendirmelerin kaynağı olarak bir ayet ve hadisi kaynak olarak gösterir. Buna göre: "Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."¹³ ayetini ve Hz. Peygamber'in "Allah'ım işte bunlar benim Ehl-i Beytim'dir."¹⁴ hadîs-i şerifini bu isimlerin kaynağı olarak göstermektedir. Hasan Tefik, görüldüğü gibi Ehl-i Beyt kavramıyla; Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtîma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i kastetmektedir.¹⁵

"Sebeb-i Tesmiye-i Muharrem ü İttihâz-ı Re's-i Sâl" başlıklı bölümde ise müellif, Muharrem ayında savaşmanın, insan öldürmenin yasaklanmasından dolayı Muharrem isminin verildiğini söyler. Muharrem ayının bir diğeri önemli özelliği ise hicrî ve kamerî senelerin yılbaşı

¹⁰ Hasan Tefik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 3.

¹¹ Hasan Tefik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 3.

¹² Hasan Tefik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 4.

¹³ *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî* (hızl.: Hayrettin Karaman, vd.), Ahzâb Sûresi 33/33, TDV Yay., Ankara 1997, s. 421.

¹⁴ *Kütüb-i Sitte* (hızl.: İbrahim Canan), Cilt:12, Akçağ Yay., İstanbul (tarihsiz), s. 416.

¹⁵ İslam tarihinde *Ehl-i Beyt* kavramı ile bazı tartışmalar olduğu bir gerçektir. Bazı âlimler bu kavramın sadece Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtîma, Hz. Hasan ve Hüseyin'i kapsamadığını ifade etmektedir. Bu konudaki tartışmalar için bk.: Yusuf Açikel, *Hadislerle Ehl-i Beyt*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 1999, s. 205-238.; Sait Emin Arvas, *Kur'an ve Sünnette Ehl-i Beyt Kavramı*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 35-40.

olmasıdır. Hasan Tevfik, Hz. Peygamber'in bu ayda Medine'ye hicret etmesinden dolayı Hz. Ömer'in muharrem ayını hicrî takviminin ilk ayı olarak kabul ettiğini belirtmektedir ki bu, yüzyıllar boyunca Müslüman milletler tarafından kabul edilen bir uygulama olmuştur. Öyleki özellikle Osmanlı Devleti döneminde muharrem ayı münasebetiyle şairler tarafından yazılıp devlet büyüklerine sunulan manzumeler yazılmıştır.¹⁶ Övgü ve yeni yılı tebrik amacıyla yazılan muharemiyyelerin edebiyatımızda birçok örneği de bulunmaktadır.¹⁷

Hasan Tevfik, muharrem ayının haram aylardan biri olmasını ve yeni yıl olarak kabul edilmesini eserinde şöyle açıklamaktadır:

“Şehr-i Muḥarremü'l-ḥarâm eşher-i ḥaramdan ma'dûd olup helâliñ rü'yet ü hulûlunda süyûf-ı ḥarb u kıtâl ve şinân-ı ḍarb u cidâl vaz'-ı niyâm-ı terk ü te'ḥîr olduğu cihetle kendüsine Muḥarrem tesmiye olduğu mişillü âfitâb-ı cihân-ârâ-yı zât-ı Ḥabîb-i Kibriyâ matla'-ı fecr-i şeref-i nübüvvet ve şubḥ-ı şâdıḳ burc-ı mes'edet olan Mekke-i Mükerreme'den şa'sa'-endâz-ı naql-ı sûy-ı Bathâ buyurdukları zamân sa'âdet iktirânîñ müteşâdif olduğu rûz-ı meyâmin-efrûz daḫi ḡurre-i şehr-i Muḥarrem olmasıyla nâṭıḳ-ı kelâm-ı ḥaḳ u şavâb “Ömer ibnü'l-Ḥattâb raḍıya'llâhu 'anhü'l-vehhâb” ḥalḳa-i silsiletü'l-zeheb târiḫ-i hicret-i Faḫrû'l-enâm 'aleyhi efdâlü's-şalâtu ve's-selâmı mîm-i Muḥarremde rabṭ u ta'lik buyurmuş olduklarından şehr-i mezkûr rişte-i tevârîḫ-i eslâfiñ intihâsı ve silk-i târiḫ-i hicret Seyyidü'l-enbiyânîñ ibtidâsı 'adû şümâr ve ile'l-ân buña ri'âyet ü i'tibâr olunmuşdur.”

Bu açıklamaların ardından eser manzum olarak devam eder. Eserin manzum bölümü toplam 379 beyitten müteşekkildir. 14 başlıktan oluşan eserde, manzumelere göre beyit sayısı aşağıdaki gibidir:

Münâcât (kaside): 13 beyit

Münâcât u Vaḥdet (mesnevî): 20 beyit

Na't (mesnevî): 21 beyit

Medḫıye-i Çehâr-Yâr (müseddes-i mütekerrir): 27 beyit

¹⁶ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: II, MEB Yay., İstanbul 2004, s. 566.

¹⁷ Divan edebiyatında yazılmış yeni yıl münasebetiyle yazılmış bazı muharemiyyeler için bk.: Muhsin Macit, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 130-132, s. 137-138.; Muhammed Nur Doğan, *Şeyhülislâm Es'ad ve Divânı*, MEB Yay., İstanbul 1997, s. 112-113, s. 125.; Muhsin Kalkışım, *Şeyh Gâlib Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 111-112, s. 123-124, s. 127-128.; Metin Hakverdioğlu, *Edebiyatımızda Lâle Devri ve Nevşehirli Dâmat İbrâhim Paşa'ya Sunulan Kasideler*, Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2007, s. 447-450, s. 547-548. Ahmet Kırıcı, *Nail Abbas Paşa'nın Hayatı, Sanatı ve Divânı'nın Transkripsiyonlu Metni*, Atatürk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2006, s. 112-113.

Medhiye-i Şâh-ı Evreng-i Velâyet Rağıya'llâhu 'Anh (kaside): 11 beyit

Medhiye-i Hâzret-i Hasan Rađıya'llâhu 'Anh (kaside): 7 beyit

Medhiye-i Şâh-ı Şühedâ-yı Kerbelâ Rağıya'llâhu 'Anh (kaside): 7 beyit

Muharremiyye (terkîb-i bend): 130 beyit (Her bend 10 beyit olup 13 benddir.)

Mersîye-i Muţtaride (kaside): 17 beyit

Mersîye-i Müştâtride (kaside): 17 beyit

Hâtîme Der-Şehâdet-i Müslim İbni 'Aķıl ve Şıbyân-ı Ân ve Hânî bin 'Urve (mesnevî): 64 beyit

Gazel: 9 beyit

Men Menâķıb-ı Hüseyin Rağıya'llâhu 'An-hümâ (mesnevî): 23 beyit

Kışşa-i Diger (mesnevî): 16 beyit

Görüldüğü gibi eserde kaside, mesnevî, müseddes-i mütekerrir, terkîb-i bend, gazel gibi farklı nazım şekilleriyle yazılmış manzumeler yer almaktadır. Şairin, muharrem ayıyla karşılıklı konuşmalarında terkîb-i bend nazım şeklini tercih etmesi kullandığı yöntem ile doğru orantılıdır. Bu sayede şair, bir bendde muharrem ayına soru sorarken takip eden bendde ise sözü muharrem ayı alır ve şairin sorularına cevap verir.

Methiyeleri kaside nazım şekliyle yazan şair, bir olay anlatırken çoğunlukla mesnevî nazım şeklini tercih etmiştir. Bu sayede şair, işlediği konuya uygun bir nazım şeklini kullanmak suretiyle eseri tekdüzelikten kurtarmıştır.

Hasan Tevfik, eserinin manzum bölümüne klasik mesnevilerdeki dizilişe uygun bir şekilde münâcâtla başlamış, ardından tevhidname, na't ve dört halife övgüsü ile eserine devam etmiştir. Müellif; Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin övgüsü mahiyetinde kasidelerinden sonra terkîb-i bend nazım şekliyle yazmış olduğu muharremiyye ile Kerbelâ Hâdisesi'ni anlatmaya başlar.

Bu arada şunu da belirtmeliyiz ki; risalenin başında yer alan münâcât, tevhid-name, na't ve dört halife övgüsü manzumelerinde şair, Türkçede kullanılan hiçbir vezni tercih etmemiştir. Bu manzumeler; ne hece veznine ne de divan edebiyatında kullanılan aruz vezinlerinden birine uymaktadır. Muhtemelen bu manzumelerde Arap edebiyatında kullanılan vezinlerden biri tercih edilmiş olmalıdır.

Kerbelâ Hâdisesi'nin anlatılmaya başlandığı bölüm, içerik bakımından benzerlerinden farklı olmasa da biçim ve üslup bakımından farklılıklar arz etmektedir. Hasan Tevfik, eski şairlerin mersiyelerini belîğ ve sanatlı bir üslupla yazdığını fakat hiçbirinin kendisinin sahip olduğu yeni tarzı bilmediklerini söyler. Bu yüzden kendisinin yeni bir yol ve üslup oluşturduğunu ifade eder ki bu tespiti bizim araştırmalarımıza göre de doğrudur. Mersiyeler ve muharremiyyeler hakkında günümüze kadar yapılmış en kapsamlı çalışma olan "Kerbelâ Mersiyeleri"nde¹⁸ Hasan Tevfik'in eserindeki üsluba sahip bir manzumeye rastlamadığımızı özellikle belirtmek istiyoruz.

Yukarıda daha önce de belirttiğimiz gibi muharremiyye, terkîb-i bend nazım şekliyle yazılmıştır. Şair, her bendin sonunda muharrem ayını kişileştirmek suretiyle beş soru sorar ve her sorunun karşılığında Kerbelâ Hâdisesi'nin nasıl gerçekleştiği hakkında cevaplar alır.

Müellif ilk olarak Muharrem ayının gelişiyle birlikte hüznün arttığını, gönül levhalarındaki yaraların yenilendiğini söyleyerek ona bunun sebebini sorar:

Ey muharrem maqdemoñ virmekte şad-hüzn ü melâl
Rû-nümâ oldukça envâr-ı tülû' uñ ey hilâl

Tîğ-i mâtem urulur her bir gönül elvâhına
Yâreler eyler teceddüd yılda bir kez bu ne hâl¹⁹

...

Kağı hâldir böyle mağmûm u mükedder eyleyen
Anı takrîr eyle ey mâh isterem aşdağ-mağal

...

Her ne hikmet var ise bu hâl-i gam-efzâda di
Vâdî-i hayretde kaldım ey meh-i ferhunde-fâl

...

Virmede eyyâm-ı 'aşrîñ hüzn ü gam bâ'ış nedir
Tâb-ı nuruñ gösterür hep derd ü hem bâ'ış nedir²⁰

Muharrem ayı, bu soru karşılığında neden hüznü olduğunu tahkiyevî bir üslupla anlatmaya başlar. Buna göre Kerbelâ Hâdisesi öncesinde Yezîd, babasının yerine geçer. Ardından Hz. Hüseyin'i

¹⁸ Mehmet Arslan, Mehtap Erdoğan, *Kerbelâ Mersiyeleri*, Grafiker Yay., Ankara 2009.

¹⁹ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 11.

²⁰ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 12.

kendisine biat etmesi için teklifte bulunur. Hz. Hüseyin bu teklifi reddedince Yezîd, Ehl-i Beyt'in düşmanı olur. Bu andan itibaren Mekke ve Medine artık Ehl-i Beyt için emin mekânlar değildir. Bunun üzerine Kûfe halkı Hz. Hüseyin'i şehirlerine davet eder:

Vâlî-i Şâm oldu çün çeşm-i cihândan nâ-bedîd
Yerine geçdi hükûmet eyledi oğlu Yezîd²¹

Eyledi teklîf-i bey' at der- 'ağab ol bî-ğayâ
Hâzret-i şıbtu'n-Nebiyy-i ekreme anda pelîd

...

İtmedi çünkim itâ' at emrine İbni 'Alî
Eyledi 'ağbeş nihâyet râyet-i cevri keşîd

Çün Yezîd-i bed-fi'âl etrâfa nâme gönderüp
Her tarafda Ehl-i Beyt'e oldu şad-düşmen bedîd

Mekke vü hem de Medîne olmadı cây-ı emân
Bulmadı şehzâde ârâm itmege arz-ı sa'îd

Kûfe ehli yazdılar teşrîfine çok 'arz-ı hâl
'Azm ü niyyet eyledi ol cânibe dürr-i ferîd²²

Hasan Tefvik, bu olanlar karşısında Müslümanların ve Hz. Hüseyin'in ne tepki verdiğini, nasıl hareket ettiğini muharrem ayına sorar:

İtdiler mi cünd-i İslâm hep Yezîd'e ittibâ'
Çanda kaldı ol zamân gâmda aşhâb-ı güzîn

...

N'oldı âyâ ba' d-ezîn erkân-ı dîniñ hâlleri
Rište-i îzâha nazm it vaç' a-i dürr-i şemîn

...

Çanğı burc u menzile naql itdi mihr-i mes'adet
Çanğı şahrâyı münevver itdi mâh-ı mekrümet²³

Muharrem ayı, Hasan Tefvik'in bu sorusu karşısında cevap vermenin zor olduğunu çünkü daha önce böyle bir olayı ne kimsenin

²¹ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 12.

²² Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 13.

²³ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 14.

yaşadığını ne de gördüğünü söyler. Muharrem ayı; Hz. Âdem'in cennetten ve Hz. Havva'dan ayrılığından dolayı çektiği ızdırabın, Nûh Tûfânı'nındaki hengamenin, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da susuz ve savunmasız bir şekilde çektiği acıların yanında bir zerre veya katre gibi olduğunu ifade eder. Çünkü Hz. Hüseyin'in yanındakilerin birçoğu şehit olmuş, kalanlar ise Yezîd'in emriyle İbni Ziyâd tarafından susuzluğa mahkûm edilmiştir:

Bu su' âle lâ-cerem virmek cevâb emr-i 'azîm
Muhtedir degil zebân-ı hâl ü bâlim bî-riyâ²⁴

...

Bir vukû'ât oldu meşhûdum ki anı görmedi
Tâ olaldan çeşm-i 'âlem şâhid-i 'arz u semâ

...

Sû-be-sû şahrâ-yı 'aşkda itdiler ceng ü cidâl
Her biri şehd-i şehâdet içdiler şubh u mesâ

Ol Yezîd'iñ leşkeriyle bed-nihâd İbni Ziyâd
Virmedi 'atşâna anda içmege bir katre mâ²⁵

Hasan Tevfik, takip eden bentte her yıl Muharrem ayı gelince Kerbelâ'daki bu olaylardan dolayı gönüllerdeki yaraların tazelendiğinden ve döktüğü gözyaşlarından bahsetmektedir:

Hâne-i dilde güşâde şad-hezâr dervâzeden
Zulmet-i derd ü elem eyler tehâcüm ber-devâm

Sîne-i mecrûha tîr-i pür-cefâdır hûn-feşân
Bir muqavvesdir hilâl-âsâ vücûdum tâ kıyâm

...

Hem saña eyler işâret hep görenler yaş döker
Başka bir hâlet virür vir gel baña bundan peyâm

Maqdemiñ her yıl gönülde âteş-i sûzân olur
Haml u hiddet âsumân âhımla hep giryân olur²⁶

²⁴ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 14.

²⁵ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 15.

²⁶ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 16.

Hasan Tevfik'in bu sözlerine karşılık muharrem ayı, olaylardan dolayı Yezîd'i sorumlu tutar. Ehl-i Beyt düşmanları; Hz. Ali'yi öldürmüş, Hz. Hasan'ı zehirlemiş ve Hz. Hüseyin'in kanını dökmüşlerdir:

Gülşen-i cem' iyyet-i Âl-i Resûl'e kaçd idüp
Hep hâzân-ı zulm ile hayfâ perîşân itdiler

Âl-i aşhâb-ı Yezîd'iñ her biri tâgî olup
Havf u haşyet itmeyüp Yezdân'a 'isyân itdiler

...
Kimine zehr-i helâhil 'arz u işrâb itdiler
Kiminiñ gurbet ilinde hûnın efsân itdiler

İbni Mülcem kâfiri bir kâra cür'et itdi kim
Yerde gökde hep melâ'ik zâr u efgân itdiler²⁷

Hasan Tevfik, muharrem ayının bu anlattıklarından dolayı derinden yaralandığını, gönlünde binlerce yara açıldığını ifade eder. Buna karşılık dördüncü soru olarak muharrem'in eski nurlu görüntüsünün neden yok olduğunu sorar:

Bu peyâmîñ oldı ser-tâ-ser baña dâğ-ı derûn
Levh-i dilde şad-hezârân yâre açdıñ bî-gümân

...
N'olduñ ey mâh-ı münevver sende bu hâlet nedir
Eylese lâyıq ta' accüb böyle hâle ahterân

Şevk-i nûrî istifâde itmediñ mi bu ne hâl
İktibâs-ı zav' -1 mihre yok mıdır tâb u tûvân

N'oldı ey mâh eyledüñ nûr-ı kadîmiñ kandedir
Münhasif mi oldı ol tâb-ı 'azîmiñ kandedir²⁸

Muharrem ayı, müellifin bu sorusuna karşılık yine Kerbelâ'da yaşanan acı olayı anlatarak cevap verir. Zalimlerin hilâfeti gaspettiklerini, Ehl-i Beyt'i Mekke ve Medine'de rahat bırakmadıklarını belirtir. Bütün bunların sonunda ise Kerbelâ'da büyük acılar yaşandığını söyler. Böyle zulmü Ebu Cehil'in bile yapmadığını söyleyen muharrem ayı, Kerbelâ'nın kan gölüne döndüğünü de ifade eder:

²⁷ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 17.

²⁸ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 18.

Çavm-i azlem vardılar gâşb-ı hılâfet itdiler
Âl ü evlâd-ı Resûl'e hep 'adâvet itdiler

Yeşrib ü Bathâ'da râhat itmeyüp bir ân hele
Kerbelâ deştinde ârâm u ikâmet itdiler²⁹

Anda ol şâh-ı şehîdân dem-be-dem maşzûn olup
Çünkü ol çavm-i erâzil çok rehâvet itdiler

Bû Cehil ta'yîb iderdi vâkıf olsa vaç'aya
Çünkü ol çavm-i le'im her dem ihânet itdiler

Kerbelâ deşti ser-â-pâ oldı bir deryâ-yı hûn
Nûr-ı 'ayn-ı Muşafâ'ya dürlü hâlet itdiler³⁰

Hasan Tefvik, muharrem ayına son olarak Kerbelâ'da bu yaşananlara karşı Kûfe halkının ne tepki verdiğini sorar. Çünkü Kûfe halkı bilindiği gibi Hz. Hüseyin'in can güvenliği için yola çıkmadan önce garanti vermiştir. Fakat Hasan Tefvik, sorduğu bu soruyla Hz. Hüseyin'in yolculuğu esnasında gerçekleşen bu acı hâdisenin sorumlularından biri olarak Kûfe halkını gördüğünü de ifade etmektedir:

'Ahd ü peymân eylemişdi ehl-i Kûfe Hâzret'e
Kırdılar mı anlar âyâ rişte-i ikrârını

N'eyledi ecrâm-ı 'ulvî böyle hâle şâm u bâm
N'eyledi ekvân-ı süflî vaç'aya ey bedr-i tâm³¹

Muharrem ayı, Kûfe halkının önceleri birlik olup Hz. Hüseyin'i desteklerken sonradan yeminlerini bozduğunu ve çoğunun Yezîd'in ordusuna katıldığını söyler.

Savaş sonucunda Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in yanında yetmiş iki kişi varken geriye sadece Zeynü'l-Âbidin ile Hz. Hüseyin'in kaldığını ve Hz. Hüseyin'in hicrî 62 yılında 10 Muharrem Cuma günü Şimr tarafından şehit edildiğini ifade eder.

²⁹ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 18.

³⁰ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 19.

³¹ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 20.

Ehl-i Kûfe cem' olup gerçi muḳaddem sû-be-sû
Naḳz-ı peymân itdiler şoñra idüp cenge kıyâm

Eşkıyâya tâbi' oldı ekşeri tuğyân idüp
Hañçer-i cevri çeküp buldı kuvâyı ehl-i Şâm³²

Var idi yetmiş iki ercmen-d-i Âl-i Muştafâ
Zeynü'l-Âbidin'le ḳaldı 'âḳıbet cengde İmâm

...
Hicretiñ altmış ikinci bir şabâḥ cum'a günü
'Âşir-i şeh-r-i Muḥarrem içre buldı ihtitâm

...
'Âḳıbet işrâb-ı şahbâ-yı şehâdet itdiler
Şimr-i Zî'l-Cevşen aña zulm eyleyüp oldı be-kâm³³

Hasan Tefvik, muharrem ayına sorular sormak suretiyle Kerbelâ Hâdisesi'nin nasıl gerçekleştiğini anlattıktan sonra iki mersiyeyle eserine devam eder. Mersiyelerin ilki müellifin duygularını dile getirdiği bir manzume olduğu gibi Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesinden sonra gelişen olayları da anlatmaktadır.

Buna göre Hz. Hüseyin şehit edildikten sonra zâlimler, başını bir kılıca takıp şehir şehir gezdirmişler, sonra da Şam'a götürmüşlerdir. Hz. Hüseyin'in naaşı, Şam'dan Medine'ye götürülürken halkın çoğu da hidâyet bulmuştur:

Kevkeb-i re's-i şehîd-i Kerbelâ'yı bî-beden
Zalimân ber-tiğ idüp gezdirdi şeh-r ü kişveri

Ehl-i Beyt ile berâber Şâm'a işâl itdiler
Naḳl idüp andan Medîne içre Âl-i Ḥaydar'ı

Sû-be-sû nûr-i kerâmet gösterüp ol rükn-i dîn
Râh-ı ric' atde hidâyet buldı ḥalkıñ ekşeri³⁴

Bu arada tüm cihan, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi dolayısıyla karanlığa gömülmüştür. Hasan Tefvik, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin mahşer gününde Hz. Hüseyin'in intikamını alacaklarını ifade eder:

³² Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 20.

³³ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 21.

³⁴ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 22.

Zulmet ü gam aldı olduğda cihânı münhasif
Ol velâyet burcunuñ mâh-ı münîr ü enveri

Devleti-i ‘âriyye-i dünyâ için tuğyân idüp
Hep ferâmuş itdiler çün hevl-i rûz-ı maşşeri

İntikâm alur bilâ-şekk anda Şâh-ı Enbiyâ
Anları şad-pâre eyler evliyânîñ serveri³⁵

Müellif, ikinci mersiyesinde felekten şikayet eder. Klasik şiirimizde şairler doğrudan kaderi suçlayamadıklarından geleneksel olarak şikayetlerini feleğe yöneltirler. Bu olanlardan bir anlamda feleği sorumlu tutan Hasan Tevfik, feleği; zâlimlikle, adaletsizlikle suçlar. Felek; şaire göre mazlumları ağlatmakta, zâlimleri sevindirmektedir:

Yok mı inşâf u ‘adâlet seyr ü derviñde seniñ
Ber-murâd-ı vefk-i düşmen eylediñ devrân felek

...

Şoldurup berç-i nihâl-i devha-i bâğ-ı kerem
Serverân-ı ‘âlemi hep eylediñ nâlân felek

Oldı mı kadd-i dü-tâyîñ ey cefâ-kâr üstüvâr
Eylediñ a‘dâ-yı dîni hürrem ü şâdân felek³⁶

Hasan Tevfik’in eserinin biçim ve üslup bakımından benzerlerinden farklı olduğunu daha önce belirtmiştik. Bunun en güzel örneklerinden birini hâtıme bölümünde görmekteyiz. Bu bölümde Hz. Hüseyin’in şehit edilmesinin ardından gelişen olayların anlatılması beklenirken müellif, Kerbelâ Hâdisesi’nin gerçekleşmesinden önceki zamana döner. Bilindiği gibi Kûfeliler, Yezîd’in halifeliğini ilan etmesinin ardından Hz. Hüseyin’i ısrarla şehirlerine davet etmişlerdi. Hz. Hüseyin de Kûfe’ye gitmeden önce durumu araştırması ve gerekli hazırlıkları yapması için amcasının oğlu Müslim bin Akîl’i Kûfe’ye göndermiştir. Kûfe’de Hz. Hüseyin adına biat alan Müslim, kısa zamanda bazı kaynaklara göre 12.000 bazılarına göre ise 18.000 kişiyi kendi saflarına katmıştır. Fakat isyanı sırasında

³⁵ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 22.

³⁶ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 23.

Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyâd tarafından şehit edilmiştir.³⁷ Hânî bin Urve ise Müslim'in Kûfe'deki faaliyetleri sırasında evine sığındığı Yemenli bir zattır. Kûfe valisi Ubeydullah'ın ağır baskıları sonucu Müslim bin Akîl, Hânî bin Urve'nin evine sığınmak zorunda kalmıştır. Ubeydullah, Hânî bin Urve'den Müslim'i teslim etmesini istemiş, fakat kabul etmeyince hapse atılmıştır. Müslim'in şehit edilmesinin ardından Hânî bin Urve'de idam edilmiştir.³⁸ Hasan Tevfik, ayrıca Müslim'in iki oğlunun yani İbrahim ve Muhammed'in bu olaylar sırasında Kûfe valisi Ubeydullah tarafından hapse atıldığını lâkin ikisinin de gece vakti kaçtığını söyler. Fakat iki kardeş sığındıkları evin sahibi Hâris tarafından şehit edilir:

Ol iki gûş-vâre-i merdâneyi
 Kıoydı zindâne Ziyâd dür-dâneyi

Gice meclisten kaçırıldı pâsbân
 Pîş-rev idi anlara bir kâr-ı revân

...

Geldi zevci hâtûnuñ Hâriş o dem
 Eyledi etfâli taşkîr dem-be-dem

Ol Kerîm İbni Kerîm evlâdına
 Bâ' iş oldu ol le'îm feryâdına

Şâti-i nehr-i Furât'da nâgehân
 İtdi re'sini cüdâ-yı cism ü cân³⁹

Bu arada olanlardan habersiz olan Hz. Hüseyin, Müslim'in şehit edilmeden önce gönderdiği mektuba güvenerek Kûfe'ye doğru yola çıkmıştır.

Nâme-i Müslim'le çün irdi peyâm
 Eyledi sultân hemân 'azm-i kıyâm

Hasan Tevfik, bu manzumenin ardından Ehl-i Beyt'i konu alan 9 beyitlik bir gazelle eserine devam eder. Ardından da Hz. Hüseyin ile sahâbeden Dıhyetü'l-Kelbî arasında geçen bir menkıbeyi anlatır. Dıhye,

³⁷ Ünal Kılıç, *Tartışmaların Odağındaki Halife Yezid b. Muaviye*, Kayıhan Yay., İstanbul 2001, s. 222-238.; İsmail Yiğit, "Müslim b. Akîl" *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 32, İstanbul 2006, s. 91-92.

³⁸ Mustafa Öz, "Hânî b. Urve", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 16, İstanbul 1997, s. 32-33.

³⁹ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 25.

İslam tarihinde önemli bir sahâbedir. Hz. Peygamber, kendisini Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Bizans İmparatoru Herakleios'a elçi olarak göndermiştir.⁴⁰ Dıhye'nin bir diğer önemli özelliği ise yüzünün çok güzel olmasından dolayı Cebrâil'in onun suretine girerek Hz. Peygamber'e vahiy getirmesidir.⁴¹ Hasan Tevfik; mesnevîsinde Cebrâil'in Dıhye'nin kılığına girmesine telmihte bulunmaktadır:

Zâhir idi hüsn-i Yûsuf ân-be-ân
Mâh-ı Ken'ân görünürdi her zamân

Nûr-ı vechinde melek hayrân idi
Çâh-ı 'aşkda ins ü cin nâlân idi

Dıhye eylerdi ticâret dâ'imâ
Gelse kılurdu ziyâret dâ'imâ

Dıhyeniñ çün hüsnî dâni bî-'adîl
Görinürdi şûretinde Cebre'îl⁴²

Mesnevînin devamında Hz. Hasan ve Hüseyin'in, Cebrâil'i Dıhye zannederek ondan hediye istemelerinden bahsedilir. Cebrâil de İlâhî Kudret'in yardımıyla onlara nar ve üzüm hediye eder:

Dıhyeyi zann itdiler ey ber-himem
Taleb eylerler hüdâyâ lâ-cerem

Dest-i kudretiñ dırâz itdi hemîn
Cennet-i a' lâya Cibrîl-i emîn

Kırmızı bir nâr ile aḥḍar üzüm
Kıldı ihzâr al didi iki gözüm

Aldı engûrı Ḥasan buldı sürûr
Aldı hem nârı Ḥüseyn buldı ḥubûr

Bu menkıbenin ardından Hasan Tevfik, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilgili bir kıssa daha anlatır: Günlerden bir gün Hz. Peygamber'e birisi

⁴⁰ M. Yusuf Kandehlevî, *Hayatü's-Sahâbe*, Cilt:1, Divan Yay., İstanbul 1980, s. 146-151.

⁴¹ Ali Yardım, "Dıhye b. Halife", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 9, İstanbul 1994, s. 294.

⁴² Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 27.

ceylan yavrusu hediye eder. Hz. Peygamber, yavruyu Hz. Hasan'a verir. Hz. Hüseyin, ceylan yavrusunu görünce ağlar ve kendisine de bir yavru ister. Bu esnada bir ceylan gelerek yavrusunu Hz. Hüseyin'e vermeyi teklif eder. Şair, bunun sebebi olarak Hz. Hüseyin'in gözyaşlarının melekleri velveleye düşürdüğünü, arşın bu yüzden sallandığını söyler. Buna karşılık onun kanını dökenlerin sonu daha da kötü olacaktır:

Bir gazâl yavrısını getürdiler
Hâzret-i Faḫrî'l-enâma virdiler

Virdi anı der-‘aḫab aldı Ḥasan
Ol ziyâde şâd olup güldi Ḥasan

Zâr ile hem Ḥâzret'e geldi Ḥüseyn
Bende andan isterem didi Ḥüseyn⁴³

...
Bir gazâl geldi ḫuzûra nâgehân
Hem de bir yavru getürdi ol hemân

Aldı bir ferzende-gi çün nûr-ı ‘ayn
Diğerini hem daḫi alsun Ḥüseyn

Seyl-i eşki ‘arşa virdi zelzele
Hep melâ'ik içre düşdi velvele

Eşk-i çeşmi düşmesün ḫâk üstine
‘Arş-ı a‘lâ inmesün ḫâk üstine

Şâd olup andan Resûl-i Kibriyâ
Virdi anı aña Faḫrî'l-enbiyâ

Ḳatre-i eşki anîñ gör neyledi
Vaḫşî ḫayvânlar tekellüm eyledi

Ḳıl taşavvur ḫûn-ı cism-i pâkini
Eyledi al Kerbelâ'nın ḫâkini⁴⁴

⁴³ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 27.

⁴⁴ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 28.

Eser, bu manzumenin ardından mensur dua bölümü ile tamamlanır. Dua bölümünün altına eserin 21 Cemâziye'l 1293 (14 Haziran 1876) tarihinde yazıldığını belirten bir tarih düşülmüştür.

Sonuç

Bilindiği gibi edebî eserler, sosyal bir belge olarak kullanıldığında, içinde bulunduğu toplum hayatının ana çizgilerini ortaya koymaktadır. Öyle ki Agah Sırrı Levend'in deyimiyle toplumbilim araştırmalarında çok zengin bir kaynak olan tarih bile bu konuda edebiyatla asla yarışmamaktadır. Çünkü tarih, milletleri ve toplumları ancak birer siyasal topluluk olarak ele almakta iken, edebiyat bir milletin umutlarını, kaygılarını, heyecanlarını kısacası bütün düşkünlükleri ve erdemleriyle yansıtabilmektedir.⁴⁵ Bu çerçevede bir toplumu veya milleti derinden etkileyen her olay, en önce, bütün yönleriyle ve yansımalarıyla edebî eserler vasıtasıyla dile getirilmiştir.

Müslüman milletlerin gönlünde hâlâ kanayan bir yara olarak günümüze kadar etkisini sürdüren Kerbelâ Hâdisesi'nin, sosyal ve kültürel hayatımıza birçok yönden yansımaları olmuştur. Özellikle divan edebiyatında bu olay, şairler ve yazarlar tarafından sıkça ele alınmıştır. Bu konuyla ilgili olarak birçok maktel, mersiye, muharremiyye türünde eserler yazılmıştır.

Bu duyarlılığın dinî ve siyasi alanlardan ziyade edebî sahada gösterilmesi, hangi mezhebe mensup olursa olsun toplumun Kerbelâ Hâdisesi'ne verdiği tepkiyi yansıması bakımından önemlidir. Bu tepkinin ve gösterilen hassasiyetin yansıması olan edebî eserler, yukarıda ifade ettiğimiz gibi bir sosyal belge olarak kullanılabilir. Belli bir dönemde yaşanmış ve toplum vicdanında derin izler bırakmış olayları tahlil etmede edebî eserlerin payı büyüktür. Bu gerçekten hareketle Kerbelâ Hâdisesi irdelenirken, bu konuda yazılmış eserlere de dikkatleri yöneltmek gerekmektedir.

İşte bu konuda eser veren müelliflerden biri de 19. asırda yaşamış olan Hasan Tevfik Efendi'dir. Hasan Tevfik, yaşadığı asırda bir şair olarak çok tanınmasa da velut bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. İyi bir eğitim aldığı anlaşılan Hasan Tevfik'in bizim için en önemli özelliği, Kerbelâ Hâdisesi hakkında yazmış olduğu mersiye ve muharremiyye tarzındaki eseri Ravza-i Âl-i Abâ'dır.

⁴⁵ Agâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt: 1, TTK Basımevi, Ankara 1988, s. 52-53.

Ravza-i Âl-i Abâ içerik bakımından benzerlerinden pek farklı değildir. Fakat eserde olay anlatılırken kullanılan üslup ve yöntem diğer mersiye ve muharremiyelerden farklıdır. Müellif; bu gerçeği, eseri yeni ve denenmemiş bir tarzda yazdığını söyleyerek ifade etmektedir. Gerçekten Hasan Tevfik, eserinde farklı bir üslup ve yöntem kullanmıştır.

Her şeyden önce eser, mensur bir girişle başlar. Müellif, giriş bölümünde Ehl-i Beyt, Âl-i Abâ ve muharrem isimlerinin kaynağını açıkladıktan sonra muharrem ayıyla karşılıklı soru cevaplar yoluyla Kerbelâ Hâdisesi'ni anlatır.

Bu üslup, tespitlerimize göre bu konuda yazılmış diğer eserlerde rastlamadığımız bir anlatım tekniğidir. Hasan Tevfik'in sorularına muharrem ayı cevap verirken tahkiveyî bir tarzda Kerbelâ'da yaşananları öncesiyle ve sonrasıyla anlatır. Şair, daha sonra iki mersiye ile eserine devam etmektedir ki bu mersiyelerin klasik mersiyelerden bir farkı yoktur.

Eserin bir diğer farklı özelliği ise muharremiye ve mersiyelerden sonra Kerbelâ Hâdisesi'nin gerçekleşmesinden önceki zamana tekrar dönüp Müslim bin Akîl ve Hâni bin Urve'nin başından geçenleri anlatmasıdır. Bu da şairin olayı farklı bir üslupta ele aldığını göstermektedir. Çünkü Kerbelâ'yı konu alan eserlerde olaylar genelde kronolojik bir sırayla anlatılmaktadır. Ayrıca yine eserin sonunda sahâbeden Dihyetü'l-Kelbi ile Hz. Hüseyin'in arasında geçen bir de kıssa anlatılır.

Tüm bunlardan dolayı Hasan Tevfik'in eseri, Kerbelâ Hâdisesi'ni ele alışı ve üslubu bakımından orijinal bir eserdir. Bu bakımdan özelde Kerbelâ Hâdisesi için genelde divan edebiyatıyla ilgili tüm konularda, çok fazla tanınmamış şairlerin eserleri önem arz etmektedir. Çünkü bu tür şairler, bazen ilgi çekmek bazen de şairlik kudretlerini göstermek için benzer örneklerinden farklı eserler vermektedirler.

Bu bağlamda Hasan Tevfik Efendi, orijinal bir eser meydana getirmiş bir şairdir. Hasan Tevfik Efendi, son devir Osmanlı şairleri içinde gerek devlet adamı kimliğiyle gerekse edebî kişiliğiyle incelenmeye değer bir şahsiyettir.

Metin

Mektûbî-i Bahriyye Kâlemi Müdîr-i Evveli Hasan Tevfîk Efendi'niñ Cem' ü Tertîb İtdigi Ravza-i Âl-i 'Abâ Nâm Kitâb-ı Müstetâbıdır.

Maṭba'a-i 'Âmire'de Ṭab' Olınmışdır

(s. 2) B'ismi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm

Ezhâr-ı gül-zâr-ı ḥamd-i bî-ḥisâb ve envâr-ı aqmâr şenâ-yı 'âlem-tâb. Muḥatteş ü şâyeste-i Cenâb-ı Rabbü'l-erbâbıdır ki bir muḳtezâ-yı ḥükm-i celîl lâ yüs'elü 'ammâ yef'alü ve hüm yüs'elun⁴⁶ bu 'arşa-i pür-belâ-yı 'âlemi mehbit nihâl-i ecsâm-ı şerîfe-i enbiyâ ve menşe'-i gül-i ḥoş-bû ecsâd-ı kerîme-i evliyâ ve lâ-sîma deşt ü şaḥârâ-i Kerbelâ'yı mevzi' irtifâ'-ı derecât-ı bî-gâyât-ı şühedâ ve mevki'-i irtika'-ı maḳâmât güzîde-i ehl-i vefâ ve i'tilâ-yı kevâkib münîre-i evlâd-ı cenâb-ı Muştafâ ve ol vâkı'a-i dil-sûz-ı tâḳat-fersâyî. Zerî'a-i vişâl-i cemâl-i Kibriyâ ve dür-i neyl-i maḳâşid-i etḳiyâ ve bâb-ı ḥuṣûl-ı meṭâlib-i Âl-i 'Abâ ve zînet-fezâ-yı şaḥâyif-i elsine-i üdebâ ve sebeb-i ḥüsrânî-i cüyûş-ı ma'kûse-i a'dâ ve bâ'is-i perîşânî-i cem'iyet-i menḥûse-i eşḳiyâ ve el-cezâ'i min cinsü'l-'amel⁴⁷ mışdaḳınca düşmen-i Kelîmu'llâh'ı hazîhi'l-enhâru tecrî min taḥtî efelâ tubşirûn⁴⁸ maẓmûnı üzre mübâhât eylediği âb-ı va'd u Ḥalîlullâh'ı müfteḥir olduğı tıyûruñ aḥḳarı bulunan bi-'ivazîhi nâçîz ü bî-tâb u sâ'ir a'dâ-yı enbiyâ-yı zî-şânî, seyf ü şarşar-ı ḳahr-ı püt-tâb ile ḡarḳ u ihlâk u imḥâ ve a'dâ-yı Ehl-i Beyt'üñ her birini daḡı 'ahd-i ḳarîbde birer cezâ-yı mâ-yelik ile i'dâm u ifnâ vü ḡarâb ve ekâbir ü aşâḡır-ı eḥibbânuñ dü-cihânda vaḳ' u ḡayşiyetlerini i'lâ vü kâm-yâb buyurmuşdur. Revâyiḡ-ı ṭayyibe-i şalavât sekinet-âyât ve fevâyiḡ-i behiyye-i taḡiyyat u teslîmat seyyid-i sâdât (s. 3) ve meḡḡar-ı kâ'inât ve 'illet-i ḡâ'ibe-i icâd-ı mevcûdât ve Raḡmet-i 'aliye-i 'ibâd u maşnû'ât Efendimiz Ḥazretleriniñ ravza-i muṭahhara ve şeb-geh-i münevverelerine deste deste ihdâ vü iṣâr olınur ki ümmet-i merḡûmesiniñ i'lâ-yı merâtib-i dünyeviyye ve uḡreviyye olan mertebe-i celîle-i ḡazâ vü şehâdete nâ'il ve derece-i 'aliye-i siyâdet ü sa'âdete vâsıl olmaları ârzûsıyla ve lâ teḳûlû li

⁴⁶ "Allah yaptıḡından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekilecektir.." Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli Enbiyâ Sûresi, 21/23, s. 322.)

⁴⁷ "Ne ekersen onu biçersin" veya "Yapılan bir şeyin karşılığı kendi cinsinden olmalıdır." anlamına gelen bir Arap atasözü.

⁴⁸ Zührûf Sûresi'nin 51 âyetinin tamamı şöyledir: "Ve nâdâ Fir'avnu fî ḳavmihî ḳâle yâ ḳavmî eylese lî mülkü mısra ve hazîhi'l-enhâru tecrî min taḥtî efelâ tubşirûn" (Fıravun kavmine seslendi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim deḡil mi? Hala görmüyor musunuz?") Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, s. 492.

men yuktelu fi sebîli'llâhi emvât bel ahyâun ve lâkin lâ teş'urûn⁴⁹ âyet-i kerîmesine itbâ'en ecnâd-ı mansûre-i İslâmiyye sevķ-ı meydân-ı harb u cûd ve tarîķ-ı necât u felâhe haşş ve irşâd u irâ'e râh-ı sedâdla gül-istân-ı cihânı ma'mûr u âbâd buyurmuşlardır, bûy-ı ezâhîr-i ravza-i selâm, âl u evlâd-ı Resûl-i Rabbü'l-enâma demet demet 'arz u taķdîm idilür ki her biri bi'l-ihtiyâr terk-i tâc-ı saltanat-ı 'âriye-i fâniyye iderek eșer-i Hâbîb-i Cenâb-ı Hâlîķu'l-eşyâya bi'l-ittibâ' nûş-ı şehd-i şehâdetle kendülerini îşâl u iş'âd-ı ârâ'ik-i rütbe-i 'âlîyât ve mübeşşir-i firdevs-i cinân iken yine 'ibâdet-i Hudâ-yı müte'ale haşr-ı ezmân u evķât-ı hayât ve sırr-ı hikmet-i maķarrlarını efser-i tâ'ât ve iklîl-i şehâdetle bir zîb ü zîver idüp kişver-i rif'at ve iķlîm-i vaķdetde sultân olmuşlardır.

Eşķ-i dîdem baķr-i aķmerdir aķar hep sû-be-sû
Reşhasından mevceler peydâ olup hep sû-be-sû
Mevcesinde şad-hezârân dürr-i meknûn muntazam
Ravza-i Âl-i 'Abâ'dan görünür hep sû-be-sû

Ba'dezâ ma'lûm-ı muķibbân-ı hânedân Cenâb-ı Fahrü'l-enâmdır ki vâķı'a-i 'azîme-i Kerbelâ'yı şâmil ü bihterîn her ne ķadar bu ân-ı ma'ârif-iķtirâna ķadar büleĝâ-yı müteķaddimîn ve fuşahâ-yı müte'aķķirîn dürer-i risâle-i belîĝa-i merşiyeyi rişte-i beyâna nazm u tedvîn ve elsine-i şadîķânî tevşîh ü tezyîn buyurmuşlar ise de ber-veche âtî ihtiyâr olınan meslege sâlik ü zâhib ve tarz-ı cedîde mâlik ü râĝıb olmadıklarından bu bâbda böyle bir tarîķ-i cedîdi ĝuşâde itmek ve bâ-ķuşûş maķşerde muhtâc olduğım istişfâ' vü istimdâda vesîle-i hasene ittiķaz eylemek ve bâĝbân-ı ihsân u 'inâyet-i İlâhiyye ile taşfiyye olınan gül-sitân-ı muķabbetde neşv ü nemâ bulan ve bûy-ı meveddetle (s. 4) ta'ķîr-i meşâmm fahr ü mübâhât idilen bir ĝonçe-i kıt'a-i dil ü câna ya'ni bir tâze fidâna båd-ı hazân hûbûb u te'sîr ve ol ĝonçe-i 'anber-efşânı dest ü âĝûş-ı şefķat-ı fenâdan alup ĝülzâr-ı beķâyâ tesyîr ve çeşme-i çeşm-i ĝam-dîdeden eşķ-i taķassür ü iştiyâķı tevfir eylediginden buña şabr u taķammül olınamadıĝı cihetle medâr-ı tesellî olmak üzere levķa-i sînem tîr ü sihâm-ı ĝamla mecrûh u meftûh ve hâne-i zebân-ı beyânım zehr-âb-ı alâm-ı vehmle maķdûh u meşrûh olduĝı hâlde şehr-i Muķarremü'l-ķarâm bir şaķş-ı ķâbilü'l-ķitâb u müste'iddü'l-cevâb menziline bi't-tenzîl mu'âvenât-ı rûhâniyye-i Hâzret-i Peyĝamber-i âķirü'z-zamâna i'timâden ve 'ala'llâhî fi külli el-umûrun tevekkelfî ve bi'l-ķamsi aşķâbi'l-'abâî tevesselî kelâm-ı hikmet-i iştimâline istinâden su'âl u cevâb ķulķulu ve merşiyeye yollu işbu ferîde-i

⁴⁹ "Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Bilakis onlar diridirler, lâkin siz anlamazsınız." Kur'ân-ı Kerîm ve Açıkla malı Meâlî, Bakara Sûresi, 2/154, s. 23.

celîle silk-i ‘ayân u sımt-ı beyâna tanzîm ve Ravza-i Âl-i ‘Abâ ile tevsîm olunmuş ve bu risâle da‘vâ-yı fazl u kemâl zımnında tertîb ü tanzîm ve pîş-i enzâr-ı ‘umûma ‘arz u taqdîm olunmuş olmasıyla imrâr-ı nazr u mu‘âla‘a buyuran zevât-ı ma‘ârif-simâtîñ kabûl-i hüsniyle maqbûl ü müstahsen ve nekâ‘izden igmâz-ı ‘ayn u gayr-ı sezâ-vâr teştî‘ vü ta‘n buyurmaları müsterihdir. Ve min Allâhu’t-tevfik.

Sebeb-i Tesmiye-i Ehl-i Beyt ü Âl-i ‘Abâ

Nûru’l-keveneyn, İmâmü’l-kıbleteyn, Seyyidü’s-şakaleyn ve ceddü’l-haseneynü’l-aḥseneyn ve Resûl-i Rabbü’l-enâm, ‘aleyhi şalavâtu’llâhu’l-mülkü’l-‘allâm Efendimiz Ḥazretleri bir gün ferc ile şabâh arasında siyâh yünde ma‘mûl ü mensûc bir bürde-i şerîfeyi lâbis ve bir maḳâm-ı mükerremde şeref-ârâ-yı câlis oldukları hâlde seyyidetü’n-nisâ Fâtîmatü’z-Zehrâ raḍîya’llâhu ‘anhümâ ve şîr-i Ḥudâ ‘Aliye’l-Murtażâ raḍîya’llâhu ‘anhü’l-Mevlâ ve gûş-vâre-i ‘arş-ı a‘lâ Ḥasan ve Ḥüseyn raḍîya’llâhu ‘anhümâ ḥazreterini da‘vet ü işâl ve ol bürde-i sîneyi feth ü gûşâde ve anları birer birer derûnına istâde vü idḥâl ve “İnnemâ yürîdu’llâhu li yüzhibe ‘ankümü’r-ricse ehle’l-beyti”⁵⁰ kerîmesini tilâvet ve “Allâhümme hâulâi ehli beyti”⁵¹ kelâm-ı dürer-encâmını daḥî kırâ‘at buyurmuş oldukları rivâyet ü inbâ ve binâberân lî ḥamsetün etfi bihâ ḥarre’l-vebâ’il-ḥâtîmeti el-Muştafâ ve’l-Murtażâ ve enbâ hümâ ve’l-Fâtîma (s. 5) nazm-ı dil-peziñ yâd u tezkâr ile Ehl-i Beyt’iñ zîr-i dâmen-i ‘âbâ-yı rahmetlerine ilticâ olunmaktadır. V’allâhu a‘lem bi’s-şavâb.

Sebeb-i Tesmiye-i Muḥarrem ü İttihâz-ı Re’s-i Sâl

Şehr-i Muḥarremü’l-ḥarâm eşher-i ḥaramdan ma‘dûd olup helâlîñ rü‘yet ü ḥulûlunda süyûf-ı ḥarb u kıtâl ve şinân-ı darb u cidâl vaz‘-ı niyâm-ı terk ü te’ḥîr olındığı cihetle kendüsine Muḥarrem tesmiye olındığı mişillü âfitâb-ı cihân-ârâ-yı zât-ı Ḥabîb-i Kibriyâ maḳla‘-ı fecr-i şeref-i nübüvvet ve şubḥ-ı şâdiḳ burc-ı mes‘adet olan Mekke-i Mükerreme’den şa‘şa‘-endâz-ı naḳl-ı sûy-ı Bathâ buyurdıkları zamân sa‘âdet-iktirânîñ müteşâdif oldığı rûz-ı meyâmin-efrûz daḥî gurre-i şehr-i Muḥarrem olmasıyla nâtîḳ-ı kelâm-ı ḥaḳ u şavâb “Ömer ibnü’l-Ḥattâb raḍîya’llâhu ‘anhü’l-vehhâb” ḥalka-i silsiletü’l-zeheb târiḥ-i hicret-i Fahrü’l-enâm ‘aleyhi efḍalü’s-şalâtu ve’s-selâmı mîm-i Muḥarremde rabṭ u ta‘lîḳ buyurmuş olduklarından şehr-i mezkûr rişte-i tevârîḥ-i eslâfiñ

⁵⁰ Bu âyetin tamamı Kur’an’da şöyle geçmektedir. “İnnemâ yürîdu’llâhu li yüzhibe ‘ankümü’r-ricse ehle’l-beyti ve yuḥahirekum taḥiâ” (Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.) Kur’an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Ahzâb Sûresi 33/33, s. 421.

⁵¹ “Allah’ım işte bunlar benim Ehl-i Beytim’dir.” *Kütüb-i Sitte*, Cilt:12, s. 416.

intihâsı ve silk-i târîh-i hicret-i Seyyidü'l-enbiyânîñ ibtidâsı 'adû şümâr ve ile'l-ân buña ri'âyet ü i'tibâr olunmuşdur. İhrâk-ı dimâ'-i mu'ânidîn kat'â memnû' ve rîzânî-i hûn-ı müşrikîn için bile öyle bağıteten tahrik-i livâ-yı ceng ü cidâl itmek ve esbâb-ı mücbire pertev-i mir'ât-ı seyf ü sinân zarûretten şûret-nümâ-yı karar olmadıkça sefk-i dimâ'-ı a'dâya mübâseret ü şürû' eylemek gayr-ı meşrû' olduğu hâlde böyle bir yevm-i muhterem ve zamân-ı mükerremde sell-i seyf-i cevr ü cefâ iden Yezîd ve leşker-i şekâvet-bedîde cesâret viren ahvâl-i insânı hayrân u bî-mecâl ve dem-i ferr ü beste-i ebkem ü lâl idecegi bî-reyb ü eşkâl ve müstagnî-i îrâd berâhîn ü istidlâldir.

Münâcât

- 1 Yâ Rab her naqş-ı hâmemi sehv ü haţâdan sâlim it
Yâ Rab her raqş u nâmemi maqbûl-i dâna vü 'âlem it
- 2 Yâ Rab gubâr-ı 'aceb ü gurûrdan beri kıl şûretim
Yâ Rab mir'ât-ı haqîkatı zîb-efzâ-yı cemâlüm it
- 3 Yâ Rab tarîk-i istikâmetden ayırma bir ân u sâ'at beni
Yâ Rab muvâfîk-ı şer' -i muţahhar her bir fi'âlim it
- (s.6) 4 Yâ Rab şarâb-ı 'aşk ile pür it câm-ı gönlümi
Yâ Rab neşvesiyle def' -i gerd-i melâlüm it
- 5 Yâ Rab bed-hûdan vâreste hüsn eyle âreste kıl
Yâ Rab seyyidü'l-ahlâfa muķârin dâ'im hişâlim it
- 6 Yâ Rab meşgûl eyleme endîşe-i mâ-lâ-ya' nî ile
Yâ Rab rü'yey-i cemâl-i pâkiñi fikr ü hayâlim it
- 7 Yâ Rab fenâdır mâsivâ-yı şifât kadîmsiñ hep
Yâ Rab beķâ-yı zâtîñ için tevĥîdi maķâlüm it
- 8 Yâ Rab her bir umûr u kârımı ber-vefķ-ı rîzân eyle
Yâ Rab Âl-i 'Abâya baķş-ı evzâr u vebâlim it
- 9 Yâ Rab bedreķa-i râh-ı haķîkat it tevĥîkîni
Yâ Rab ism-i celâli evrâd-ı zebân u ķâlüm it
- 10 Yâ Rab Haydar ü Zehrâ Hasan u Hüseyin haķı
Yâ Rab ĥubb-ı Resûli şâbit-i şaĥîfe-i bâlüm it

- 11 Yâ Rab be-**h**akķı **ç**ehâr-yâr u e'imme-i isnâ-**ç** aşer
Yâ Rab Muḥammed **h**akķı-**ç**ün **ķ**abul-ı **g**üftâr u **h**âlim it
- 12 Yâ Rab baḥş eyle **g**ünâhımı **ş**âh-ı **Ş**ühedâya
Yâ Rab mazlûm olanları maḥfûz-ı **t**îg-i **z**âlim it
- 13 Yâ Rab be-**h**akķı **k**erîme-i Allâhu **v**eliyyü't-tevfîk
Yâ Rab maḥşerde **b**eni **m**a' **d**ûd-ı **f**ırķa-i **s**u'âlim it

Münâcât u Vaḥdet

- 1 Allâh Ḥayy-i **ç** azîm-i **v**âhid
Kerîm-i **ç** adl-i **l**atîf-i **v**âcid
- 2 Ey **d**ü-cihânı **v**ar **i**den **F**âtır
Ey **â**sumânı **r**ef' **i**den **Ķ**âdir
- 3 Yirde **s**emâda **e**şyâ **s**eḥer-**g**âh
Tevḥîd **i**derler **s**eni **y**â Allâh
- 4 Birsin **n**aẓîr ü **m**işâliñ **y**okdur
İnsâna **y**â Rab **n**evâliñ **ç**okdur
- 5 Tevḥîd-i **z**âtın **i**llâdır **y**â Rab
Terk **i**tmek **l**âyı **a**' **l**âdır **y**â Rab
- 6 Bünyâd **i**dince **o**l **d**est-i **ķ**udret
Vaz' **i**tdi **e**sâs-ı **k**evne **m**aḥabbet
- (s.7) 7 Mir'ât-ı **h**üsnüñ **öz** **M**uḫtafâ'dır
Cemâl-i **v**aḥdet **o**l **p**ür-**ş**afâdır
- 8 **Ķ**udret ü **ķ**uvvet **z**âhir ü **b**âhir
Erbâb-ı **Ħ**ak'da **e**y **Ħ**ayy-ı **Ķ**âdir
- 9 **B**aḥr-i **h**ükmüñ **ķ**aṭresi **ç** ummân
Şems-i **g**ermüñ **z**erresi **i**nsân
- 10 **D**â'im **o**lupdur **ķ**atre-i **m**ükerrem
Envâruñ **i**tdi **i**nsânı **h**urrem

- 11 Mevcûdı ma' düm nasıl bilürdi
Var itdün halkı vahdet bilürdi
- 12 Varlığın bilmek lutf u ni' amdır
İhsân u devlet fazl keremdir
- 13 Fa' âlün limâ yurîd⁵² olupsun
Hudâyâ Rabbü'l-mu' id olupsun
- 14 Yazdın kitâb hem söyledin kalem
'İbâdın yâ Rab çekmesün elem
- 15 Sensin İlâhî Sübbûh u Akdes
Çün u çirâya kâdir mi bir kes
- 16 Cemâlin eyler cihânı âbâd
Celâlin eyler dilersin berbâd
- 17 Söyler vahdehu lâ-şerîk eşyâ
Hikmetle câri enhâr u deryâ
- 18 Yâ Rab be-hakķı nün ve'l-kalem
Yâ Rab be-hakķı Seyyidü'l-ümem
- 19 Sâlim kıl yâ Rab kâl u bâlimi
Ra' nâ bilürsin bâl ü kâlimi
- 20 Tefvîki her dem yâver it baña
Nefs ü şeytânı lâgar it baña

Na' t

- 1 Resûl-i nebî-i câmi' -i Maḥmûd
Gıyâş-ı gavs-ı şâfi' -i meşhûd
- 2 Ey bâ' iş-i icâd-ı vücûd-ı a' yân
Ey bâdî-i hilkat u nümûd-ı ekvân
- 3 Ey kevkeb-i hidâyet-i sübülü's-selâm
Ey menşe' -i ervâḥ-ı rüsülü'l- ' izâm

⁵² "Rabbın istediğini hakkıyla yapandır." Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Hud Sûresi, 11/107, s. 232.

- 4 Ey vâkıf-ı esrâr-ı hükm-i mâ evhâ⁵³
Ey ‘ârif ü mazhar-ı sûre-i Duḥâ
- 5 Nûrından Hudâ yaratdı rûḥuñ
Eşyâdan ol yaratdı rûḥuñ
- 6 Mevcûd iken henüz ‘ilm-i Hudâ’da
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda
- 7 Yâ Ḥayre’l-verâ şalâtü u selâm
‘Aleyke ila sâ‘âtü’l-kıyâm
- 8 Vücûda gelmedi ecrâm-ı ‘ulvî
Şühûda irmeden ecsâm-ı süflî
- 9 Nebî idiñ kim Âdem ü Ḥavvâ
Pinhân idi beyne’ṭ-ṭîn ve’l-mâ
- 10 Yoğıdı mâ vü semâ vü ekvân
Olurdı necm-i rûḥuñ dirahşân
- (s. 8) 11 Nûruñdan zuhûr eyledi ervâḥ
Ervâḥa me’ḥaz yaratdı Fettâḥ
- 12 Şânında didi levlâke levlâk
Ḥaḳ celle lemâ ḥalâktü’l-eflâk
- 13 Ey muḳtebes-i ruḥ-ı enbiyâ
V’ey mültemes-i nûr-ı evliyâ
- 14 ‘Aleyke eş-şalâtu yâ a’le’l-ḥaseb
‘Aleyke’s-selâm yâ ezkâü’n-neseb
- 15 Şubḥ-ı hidâyete bâdî kemâlîñ
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâlîñ
- 16 Ey rahmet-i maḥz-ı cihân u kevneyn
Ey Resûl-ı Ḥaḳ u fahrü’s-seḳaleyn

⁵³ “Fe evhâ ilâ ‘abdihî mâ evhâ” (*Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi.*) Kur’ân-ı Kerîm Meâlî, Necm Sûresi, 53/10, s. 525.

- 17 Nu'ûtuñ nâţıkı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faşlu'l-ĥiţâbdır
- 18 Mazhar-ı luţf u şefâ'at eyle
Be-ĥaqqı Qur'ân 'inâyet eyle
- 19 Meded kıl yâ Resûl yamandır ĥâlim
Feryâd-res ol emândır kâlim
- 20 Ey şeffî' -i 'uşât u zünûb-ı enâm
Ef'âl-i tevfiq-ı 'işyân u âşâm
- 21 Şad şalât olsun ber-şahb-i aĥyâr
Şad selâm olsun ber-âl ü ensâr

Medĥiye-i Çehâr-Yâr

- 1 Çehâr-yâr-ı Peygamber
Mışbâĥ-ı mescid ü minber
- 2 Fühûl-ı ümmete rehber
Aşĥâb-ı Aĥmed'e server
- 3 Ĥazret-i Bû Bekr ü 'Ömer
'Oşmân u 'Ali Ĥaydar
- 4 Şâhân-ı mülk-i ma' delet
Mâhân-ı burc-ı mes' edet
- 5 Yenbû' -ı âb-ı merĥamet
Ser-şâr-ı luţf-ı mekremet
- 6 Ĥazret-i Bû Bekr ü 'Ömer
'Oşmân u 'Ali Ĥaydar
- 7 Burc-ı velâyet mâhları
Mülk-i sa' âdet şâhları
- 8 'Arş-ı 'azîmdir kâhları
Tâ'at-ı Ĥaĥ her-gâhları

- 9 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
 ‘Oşmân u ‘Ali Hâydar
- 10 Şümûs-ı ‘âlem-i vahdet
 Kü’ûs-ı kevşer-i keşret
- 11 Rü‘ûs-ı kişver-i ‘izzet
 Büdûr u encüm-i rif‘at
- (s. 9) 12 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
 ‘Oşmân u ‘Ali Hâydar
- 13 Necm-i semâ-yı mürşidîn
 Hâk emirü’l-mü’minîn
- 14 Hep pîşvâ-yı muvaqqatîn
 Hem muqtedâ-yı ehl-i dîn
- 15 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
 ‘Oşmân u ‘Ali Hâydar
- 16 Gülzâr-ı cennet gülleri
 Şahn-ı firdevs bülbülleri
- 17 Bâğ-ı kerem sünbülleri
 Câm-ı gönül kulçulları
- 18 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
 ‘Oşmân u ‘Ali Hâydar
- 19 Şıdk u emânet mazharı
 Dâd u ‘adâlet maşdarı
- 20 Evc-i hayânîñ ahteri
 Fâtih-i bâb-ı Hâyberî
- 21 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
 ‘Oşmân u ‘Ali Hâydar
- 22 Ser-tâc-ı cem‘-ı aşdikâ
 Serdâr-ı bezm-i aşfiyâ

- 23 ‘Ayn-ı risâle-i hayâ
Nûr-ı cemâl-i evliyâ
- 24 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
‘Osmân u ‘Ali Haydar
- 25 Hâlîfe-i hayrû’l-enâm
Hidâye-i râh-ı selâm
- 26 Pîrâye-i dârü’s-selâm
Tevfîk-i ‘aleyhimü’s-selâm
- 27 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
‘Osmân u ‘Ali Haydar

Medhiye-i Şâh-ı Evreng-i Velâyet Radıya’llâhu ‘Anh
Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün

- 1 Nebîler şâhınıñ şıhrı ‘Alî ibni Ebî Tâlib
Velîler burcınıñ mihri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 2 Aña hem-ser olup bint-i Habîb-i Hâlîku’l-ekvân
Olupdur zevc-i pür-mihri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- (s. 10) 3 Velîler feyz alur her dem odur çün sâkî-i Kevşer
Peyâmbere eşeridir eşeri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 4 Odur işnâ-‘aşer ke’s-i imâmınıñ çeşme-i şâfi
Kerâmet menba’ vü nehri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 5 Çü bâb-ı ‘ilm-i vâlâ-yı Medîne zât-ı ‘ulyâsı
Nebî-i ekremüñ sırrı ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 6 Hidâyet evciniñ mâh-ı münîri Hâzret-i Haydar
Hemân pür-nûr idüp dehri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 7 Hişâr-ı Hayber’i fetḥ eyledi bir ḥamlede el-ḥaḳ
Guzât-ı mü’minîn fâhri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 8 ‘Adem me’vâ idi a’ dâsına şahrâ-yı ceng üzre
Sell itdi şemşîr-i ḳahrı ‘Alî ibni Ebî Tâlib

- 9 Livâ-yı nuşreti taḥrîk idince semt-i a' dâya
 Kılâ' vü burc olur şadı ' Alî ibni Ebî Tâlib
- 10 Yazupdur muşhaf-ı ḥüsni içinde ḥâme-i Kudret
 Okudum sûre-i dehri ' Alî ibni Ebî Tâlib
- 11 İmâmet baḥrınıñ dür-i ferîdi zâtıdır Tefîk
 Velâyet kevkeb-i deri ' Alî ibni Ebî Tâlib

Medḥiye-i Hazret-i Hasan Raḍıya'llâhu ' Anh
 Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün

- 1 Gonca-i gülzâr fazl-ı luḥ u iḥsândur Hasan
 Çeşme-i ser-şâr-ı feyz-i Şîr-i Yezdândur Hasan
- 2 Gurre-i garrâ-yı zâtı maṭla' -ı faḥr-i şeref
 Leyle-i kâdr-i şerefde mâh-ı tâbândır Hasan
- 3 Dürre-i mengûşe-i ' arş-ı ' azîm-i zü'l-Celâl
 Lü'lü-i aşdâf-ı baḥr-i ' ilm ü ' irfândır Hasan
- 4 Bülbül-i bâğ-ı velâyet sünbül-i şahrâ-yı ' aşk
 Server-i serv-i belâgat ' anber-efşândır Hasan
- (s. 11) 5 Pertev-i şems-i nübüvvet mâh-ı burc-ı mes' adet
 Nûr u sıbtıyy-ı Habîb-i Rabb-i Mennândır Hasan
- 6 Mevcesinden görünür dürr-i kerâmet bî-ḥisâb
 Menba' ı sûy-ı sa' âdet baḥr-i ' ummândır Hasan
- 7 Sâķi-i Kevşer ' Aliyye'l-Murtaza şehzâdesi
 Tefîkâ mülk-i kerâmet içre sultândır Hasan

Medḥiye-i Şâh-ı Şühedâ-yı Kerbelâ Raḍıya'llâhu ' Anh
 Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün

- 1 Kevkeb-i evc-i ' alâ-yı zât-ı vahdetdir Hüseyin
 Aḫter-i burc-ı semâ-yı luḥf-ı ' izzetdir Hüseyin

- 2 Fahr-i ‘Âlem ceddidir ol Haydar-ı Kerrâr ebî
Dürre-i mergûbe-i deryâ-yı rahmetdir Hüseyin
- 3 Bûse-gâh-ı Muştafâ’dır gül-‘ izârı ser-te-ser
Mâlik-i mülk-i şehâdet şâh-ı mülketdir Hüseyin
- 4 Mîve-i şâh-ı velâyet menba‘-ı âb-ı şeref
Gonca-i gülzâr-ı serv-i bâğ-ı cennetdir Hüseyin
- 5 Gûşvâr-ı ‘arş-ı a‘ lâdır Hüseyin ile Hasan
Rûy-ı arz u âsumânda zîb ü zînetdir Hüseyin
- 6 Ger heyûlâ-yı şehâdet bulsa bir cism ü vücûd
Görinür âyîne-i ‘âlemde şuretdir Hüseyin
- 7 Hel etâ⁵⁴ eyler kifâyet vaşf-ı âl-i Aḥmed’e
Tevfikâ elbet ganî-i vaşf u midḥatdir Hüseyin

Su’âl-i Evvel Be-Mâh-ı Muḥarrem

Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lün

- 1 Ey muḥarrem maḳdemiñ virmekde şad-ḥüzn ü melâl
Rû-nümâ oldukça envâr-ı tülû‘ uñ ey hilâl
- 2 Tîg-i mâtem urılır her bir gönül elvâhına
Yâreler eyler teceddüd yılda bir kez bu ne ḥâl
- (s. 12) 3 Ser-be-efrâz-ı şühûd oldukça nûruñ gam virür
Ser-firâz-ı eşhur u eyyâm iken ey re’s-i sâl
- 4 Ol şehâb-ı zulmet-i gam içre eylersin mürûr
Her sene erbâb-ı ‘aşka ‘ârız oldu dürlü ḥâl
- 5 Zîr-i çeşm-i ‘âşıkân bir nehr-i ḥûn olmuş aḳar
Âh u feryâd ile eyler serv-ḳadân ḳaddi dâl
- 6 Sende bir ḥâlet mi var yâḥud nûruñ münḥâsif
Pertev-i envâr-ı cismiñ buldı mı ey mâh zevâl

⁵⁴ Beyitte geçen ayetin tamamı: “Hel etâ ‘ale’l-insâni ḥinun mine’d-dehri lem yekun şey’en mezkûrâ” şeklindedir. (*İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?*) Kur’ân-ı Kerîm Meâli, İnsan Sûresi, 76/1, s. 577.

- 7 Server-i İsnâ-‘ aşersin kadriñ anlardan füzûn
Köhne mi oldı libâs-ı hâle-i rûy-ı cemâl
- 8 Nüh-ķıbâb-ı âsumânı zîveri olmuş iken
Kõndı dâmân-ı cihâna perde-i gerd-ihtilâl
- 9 Kãngı hâldir böyle mağmûm u mükedder eyleyên
Anı takrîr eyle ey mâh isterem aşdağ-mağal
- 10 Tõlmadı güftâr-ı ehl-i hâl ile tûmâr-ı ‘ aşķ
Sırr-ı mübhem var mı hâlâ bahş ider ehl-i kemâl
- 11 Her ne hikmet var ise bu hâl-i gam-efzâda di
Vâdî-i hayretde kaldım ey meh-i ferhunde-fâl
- 12 Dökdi çün eşķ-i taħazzûn seyl gibi çeşm-i terim
Hâdisât-ı ‘ âlemi hep eylerim senden su’âl
- 13 Virmede eyyâm-ı ‘ aşrîñ hüzn ü gam bâ’iş nedir
Tâb-ı nuruñ gösterür hep derd ü hem bâ’iş nedir
- Cevâb-ı Evvel Ez-mâh-ı Muharrem**
- 14 Vâlî-i Şâm oldı çün çeşm-i cihândan nâ-bedîd
Yerine geçdi hükûmet eyledi oğlı Yezîd
- 15 Ol serîr-i saltanat üzre teşaytun eyledi
Başına cem’ eyleyüp ol bî-hisâb kavm-i ‘ anîd
- (s. 13) 16 Eyledi teklîf-i bey’ at der-‘ aķab ol bî-hayâ
Hâzret-i şıbtu’n-Nebiyy-i ekreme anda pelîd
- 17 İtdi hep a’ vânına bu re’yini iħbâr u emr
Bey’ at itmek mâddesin def’ ât ile ķıldı ekîd
- 18 Bendeniñ sultân olur mı re’y-i cebrine mutî‘
Leşķer-i zulm u sitem olsa daħi yüz biñ Yezîd
- 19 Söyledi ķavl-i şavâb ol ķurre-i ‘ ayn-ı Resûl
İttibâ’ itmek aña çün baña bir emr-i ba’ id

- 20 İtmedi çünkim itâ' at emrine İbni 'Alî
Eyledi 'aḥbeṣ nihâyet râyet-i cevri keşîd
- 21 İtmeyince zînet-i rûy-ı zemîn çün imtişâl
Gösterüp anda hezârân şeş-per-i rûy-ı şedîd
- 22 Çün Yezîd-i bed-fi'âl eṭrâfa nâme gönderüp
Her tarafda Ehl-i Beyt'e oldı şad-düşmen bedîd
- 23 Mekke vü hem de Medîne olmadı cây-ı emân
Bulmadı şehzâde ârâm itmege arz-ı sa'îd
- 24 Kûfe ehli yazdılar teşrîfine çok 'arz-ı hâl
'Azm ü niyyet eyledi ol cânibe dürr-i ferîd
- 25 Pây-mâl-i zillet-i 'âlem olup ol zâlimîn
Eylesün rüsvâ-yı 'âlem anları Rabb-i Mecîd
- 26 Gelmedi bezm-i cihâna böyle azlem eşkıyâ
Eylesün faşl-ı de'âvî ol Ḥabîb-i Kibriyâ
- Su'âl-i Şânî Be-mâh-ı Muḥarrem**
- 27 Ey Muḥarrem rûy-ı arzda yok mı idi mü'minîn
Vey Muḥarrem nerde kaldı bunca ceş-i müslimîn
- 28 Cân u mâl u başını bu yolda itsünler fedâ
Böyle bir hâl-i rehâvet içre olsaydı mu'în
- (s. 14) 29 İtdiler mi cünd-i İslâm hep Yezîd'e ittibâ'
Kanda kaldı ol zamân gamda aşhâb-ı güzîn
- 30 Hikmet ü bâ' iş nedir kim itdiler cevr ü cefâ
Kerbelâ semtinde evlâd-ı Resûl oldı ḥazîn
- 31 Kaldı mı gaflet içinde ol zamân ins ü melek
Hâlî mi kaldı 'adâletden eyâ rûy-ı zemîn
- 32 Nüh-kıbâb-ı âsumâna irdi çün zâr u figân
Hâlî mi kaldı 'adâletden eyâ rûy-ı zemîn

- 33 Rîze rîze dökülüp olsaydı ber-bâd âsumân
Döndi ber-vefķ-i murâd oldu şakîler kâm-bîn
- 34 Hâk-rûb-ı ravza-i Peygamber iken her melek
Neyledi bu hâle âyâ gökde Cibrîl-i Emîn
- 35 Hırmen-i ihsân u luşf-ı Muştafâ'dan rûz u şeb
Oldılardı lâ-cerem bu kavm-i azlem hûşe-çîn
- 36 Rařm u şefkat itmeyüp evlâdına cevr itdiler
Bunlara ihsân iderken dâ'imâ Sultân-ı dîn
- 37 Hikmet-i Yezdân'a merbûtdur bu hâl-i pür-melâl
Bařr-ı hayretde kalupdur ser-te-ser ehl-i yakın
- 38 N'oldı âyâ ba' d-ezîn erkân-ı dîniñ hâlleri
Rişte-i îzâha nazm it vaķ' a-i dürr-i semîn
- 39 Kağı burc u menzile naķl itdi mihr-i mes' adet
Kağı şahrâyı münevver itdi mâh-ı mekrümet
- Cevâb-ı Şânî Ez-mâh-ı Muřarrem**
- 40 Ey muhibb-i âl ü aşhâb-ı Resûl-i Kibriyâ
Ey mükibb-i hâk-zâr-ı vaķ' a-i fevķa's-şerâ
- 41 Bu su' âle lâ-cerem virmek cevâb emr-i ' azîm
Muķtedir degil zebân-ı hâl ü bâlim bî-riyâ
- (s. 15) 42 Bir vuķû' ât oldu meşhûdum ki anı görmedi
Tâ olaldan çeşm-i ' âlem şâhid-i ' arz u semâ
- 43 Hep seşâb-ı zulmet aldı çâr-cihâtım ol zamân
Ol sebepten kalmadı zâtımda hiç tâb u ziyâ
- 44 Zerredür hicrân-ı Âdem kıtredir tûfân-ı Nûh
Aña nisbet leyse-bi-şey'in belâ-yı enbiyâ
- 45 Çünkü ol mihr-i velâyet eyledi naķl-i ' Irâķ
Tâbi' oldılar muhibb-i hânedân-ı Muştafâ

- 46 Kûfe'de cem' oldı hayli ehl-i 'isyân sû-be-sû
Külbe-i ahzân-ı hasret oldı deşt-i Kerbelâ
- 47 Oldı mir'ât-ı mücellâ-yı kulûbı pür-gubâr
Anda oldılar hezârân-güne derde mübtelâ
- 48 Sû-be-sû şahrâ-yı 'aşkda itdiler ceng ü cidâl
Her biri şehd-i şehâdet içdiler şubh u mesâ
- 49 Ol Yezîd'iñ leşkeriyle bed-nihâd İbni Ziyâd
Virmedi 'atşâna anda içmege bir kıatre mâ
- 50 Böyle bir hâl-i melâlet-iştimâl buldı vuķû'
Merkez-i hayretde kıaldı cümle ecrâm-ı semâ
- 51 Teşnegâniñ kıalması tâb u tüvânı 'âkıbet
'Arşâ te'sîr eyledi hep sûziş-i Âl-i 'Abâ
- 52 Yevm-i 'aşırında olup bu vaķ'a-i dil-sûz zuhûr
Münhasif oldum hemân-dem kıalması zâtımda nûr
- Su'âl-i Şâliş Be-mâh-ı Muħarrem**
- 53 Ey Muħarrem tal'atıñ maħzûn ider her şubh u şâm
Dâ'imâ pür-hûn ider çeşm-i dil-i her hâş u 'âm
- 54 Ğurre-i ğarrâ-yı zâtıñ menzili baħt-ı siyâh
Bir şeb-i deycûr olur sende ğörinen bedr-i tâm
- (s. 16) 55 Hâne-i dilde ğuşâde şad-hezâr dervâzeden
Zulmet-i derd ü elem eyler tehâcüm ber-devâm
- 56 Sîne-i mecrûħa tîr-i pür-cefâdır hûn-feşân
Bir muķavvesdir hilâl-âsâ vücûdum tâ kıyâm
- 57 Ceys-i a'dâ-yı elem zabt eyledi mülk-i teni
Deşt-i şahrâ-yı dile hep itdiler naşb-ı hıyâm
- 58 Sell-i seyf eyler hemîşe her bir ecnâd-ı hümûm
Oldı âmâc u hedef bu levhâ-i cân müstedâm

- 59 Hîkmet ü tedbîr-i Loqmân çâre itmez ey tabîb
Haşre dek bu yâreler itmez kabûl-ı iltiyâm
- 60 Çâr-cihât-ı ‘âleme menşûr olur tâb u ferîñ
Zîr-i çeşmiñde görünür sû-be-sû Bağdâd u Şâm
- 61 Burc u bârû-yı vücûd-ı ehl-i dil oldı harâb
Ol kadar itdi tehâcüm cünd-i düşmen şubh u şâm
- 62 Hüküm ider ‘âlem seniñ naqş-ı cemâliñ nûrına
N’oldı envâr-ı vücûduñ şevki yok ey bedr-i tâm
- 63 Rü’yet-i zav‘-ı hilâliñ bâ‘ iş-i zulmet olur
Pertev-i tâb-ı kudûmüñ bâdî-i zâr-ı enâm
- 64 Hem saña eyler işâret hep görenler yaş döker
Başka bir hâlet virür vir gel baña bundan peyâm
- 65 Maqdemîñ her yıl gönülde âteş-i sûzân olur
Haml u hiddet âsumân âhımla hep giryân olur
- Cevâb-ı Şâliş Ez-mâh-ı Muharrem**
- 66 Âh kim ol zümre-i ma‘ûne tuğyân itdiler
Terk idüp râh-ı sedâdı zulme pûyân itdiler
- 67 Âsumânı geçdi irdi ‘arş-ı a‘lâya figân
Cevr ile tutup cihânı nûrı noqsân itdiler
- (s. 17) 68 Gülşen-i cem‘iyyet-i Âl-i Resûl’e kaşd idüp
Hep hazân-ı zulm ile hayfâ perîşân itdiler
- 69 Âl-i aşhâb-ı Yezîd’iñ her biri tâgî olup
Havf u haşyet itmeyüp Yezdân’a ‘isyân itdiler
- 70 İrtikâb itmez bu hâli kâfir-i billâh olan
Her biri tîg-i cefâ destinde cevlân itdiler
- 71 Kimine zehr-i helâhil ‘arz u işrâb itdiler
Kiminiñ ğurbet ilinde hûnın efşân itdiler

72 İbni Mülcem kâfiri bir kâra cür'et itdi kim
Yerde gökde hep melâ'ik zâr u efgân itdiler

73 Yeşrib ü Baḥḥâ degil set-i 'Irâḳ'ı teng idüp
Tîḡ-i cevr ile hemân dünyâyı zindân itdiler

74 Perde-i nâmûs u 'ârı hetk idüp ol bî-ḥayâ
Vâdî-i ḡurbetde ma'şûmîni giryân itdiler

75 Ḳaralar geydi ser-â-ser atlâs-ı gerdûn-ı dîn
Ḥâl-i mâtemde kevâkib seyr ü devrân itdiler

76 Öyle bir ef'âle cür'et itdiler kim tâ kıyâm
A'yün-i ehl-i dili giryâna şâyân itdiler

77 Ḥilḳat-i kevn ü mekânîñ 'illet-i ḡâ'iyyesi
Ol Ḥâbîb-i Ekrem ekbâdını nâlân itdiler

78 Ḳanḡı mâh u sâl içinde vâḳi' oldı böyle ḡâl
Ḳanḡı vaḳ' a olunur bu vaḳ' aya ḡarb-ı mişâl

Su'âl-i Râbi' Be-mâh-ı Muḡarrem

79 Ey meh-i raḡsende-i şaḡra vü deşt-i çeşm-i cân
Vey meh-i tâbende-i rûy-ı zemîn ü âsumân

80 Çâresi müşkil olan bir derde dûçâr olmuşum
Yandı tennûr-ı ḡönülde âteş-i ḡayret hemân

(s.18) 81 Dilleri mecrûḡ iden bir ḡançer-i bürrân mıdır
Her sene bir kez gelince ol hilâl-i ḡûn-feşân

82 Görmedüm bu ḡâl u şânı seb'a-i seyyârede
Perteviñ taḡte's-şerâda oldı mı âyâ nihân

83 Bu peyâmîñ oldı ser-tâ-ser baña dâḡ-ı derûn
Levḡ-i dilde şad-hezârân yâre açdîñ bî-ḡümân

84 Ṭal' atîñ âfâḳı al ḡan eyledi rûz u leyâl
Maḡdemiñ rûy-ı zemîne bâ' iş-i zâr u fiḡân

- 85 Müşrif-i vîrân olur hep bâğ-ı ‘âlem sû-be-sû
Serv-ı kaddân kaddini dâl eylemekde ân-be-ân
- 86 Hâr u hâşâke mübeddel gonca-i gülzâr-ı dil
Ser-te-ser giryân olur bu demde cümle bülbülân
- 87 Mağdemiñden gûşe-i gamda kalur erbâb-ı ‘aşk
Seyr-i mehtâba çıkar geldikçe mâh-ı dîgerân
- 88 Zehr-i kâtildir bu bezmiñ bâde-i câm-ı Cem’i
Güyyâ devrân ider cellâd mişâli sâkiyân
- 89 N’olduñ ey mâh-ı münevver sende bu hâlet nedir
Eylese lâyıq ta‘accüb böyle hâle ahterân
- 90 Şevk-i nûrı istifâde itmediñ mi bu ne hâl
İktibâs-ı zav‘ -ı mihre yok mıdır tâb u tûvân
- 91 N’oldı ey mâh eyledüñ nûr-ı kadîmiñ kandedir
Münhasif mi oldı ol tâb-ı ‘azîmiñ kandedir
- Cevâb-ı Râbi‘ Ez-mâh-ı Muharrem**
- 92 Kavm-i azlem vardılar gaşb-ı hilâfet itdiler
Âl ü evlâd-ı Resûl’e hep ‘adâvet itdiler
- 93 Yeşrib ü Bathâ’da râhat itmeyüp bir ân hele
Kerbela deştinde ârâm u ikâmet itdiler
- (s.19) 94 Anda ol şâhı- şehîdân dem-be-dem maḥzûn olup
Çünkü ol kavm-i erâzil çok rehâvet itdiler
- 95 Ol Yezîd’iñ leşker-i bed-ahteri itdi hücûm
Hânedân-ı Muşafâ’ya hep şekâvet itdiler
- 96 ‘Âleme mebzûl olan nehri- Furât’ı kat’ idüp
Teşne-gânıñ leblerin çâk-i harâret itdiler
- 97 Râyet-efrâz-ı şekâvet oldı ol İbni Ziyâd
Hançer-i zulmi çeküp ebrârı gâret itdiler

- 98 Hâzret-i Fahru'l-enâm'ın lutfını inkâr idüp
Cümlesi ' işyân idüp dürlü haqâret itdiler
- 99 Bû Cehil ta' yîb iderdi vâkıf olsa vaq' aya
Çünkü ol kavm-i le'îm her dem ihânet itdiler
- 100 Kerbelâ deşti ser-â-pâ oldı bir deryâ-yı hûn
Nûr-ı ' ayn-ı Muştafâ'ya dürlü hâlet itdiler
- 101 İtdi icrâ ol Yezîd'ün emrini İbni Ziyâd
Kûfe'de Âl-i Resûl'e çok fezâhat itdiler
- 102 Anlar ol hâl-i le'âmet-iştîmâli yaptılar
Haşre dek bir nâ-melek kesb-i liyâkat itdiler
- 103 "Hel etâ" esrârına mazhar olan Âl-i ' Abâ
Râh-ı Haq'da cân virüp cûd u şehâvet itdiler
- 104 Ehl-i îmân ağlasun bu hâle her ân tâ-kıyâm
İde maşşerde ' inâyet Hâzret-i Rûbbü'l-enâm
- Su'âl-i Hâmis Be-mâh-ı Muharrem**
- 105 Ey Muharrem ' asker-i Sultân-ı dîn miqdârını
V'ey Muharrey leşker-i ' udvân-ı dîn a' dâdını
- 106 Eyle ta' dâd u beyân ol ' arşada hem hâllerin
İctisâr-ı düşmeni Şâh-ı şehîd etvârını
- (s.20) 107 Böyle hâli eylemez îkâ' hele insân u cânın
Vahşî hayvân irtikâb itmez bile ef' âlini
- 108 Bunlar âyâ kangı evşâf ile mevşûf oldılar
İtdiler zulm ü cefânîñ şiddet ü envâ'ını
- 109 Eylemez gürgân-ı hûn-h'ârân bu hâli irtikâb
İtmediler fikr ü iz'ân böyle kâr encâmını
- 110 İhve-i Yûsuf idince iftirâ gürgâna çün
Ya' kûb'a ' arz itdiler hep hîle-i evlâdını

- 111 Eşkıyânın kim idi ol ‘arşada ser-gerdesi
İtdiler nehb ü perîşân Ehl-i Beyt aḥvâlini
- 112 Kâlblerinde rahm u îmân yok mı idi anların
İnḥîşâra aldılar Faḥr-ı Cihân aḥfâdını
- 113 Derk ü îkân itmeyüp encâm-ı kârı eşkıyâ
Böyle telvîş itdiler emvâtının ecdâşını
- 114 Erzeli maḥlûḳ-ı ‘âlem bunların serdârları
Nâm-ı bedle yâd ider ins ü melek ervâhını
- 115 Gayret-i Yezdân niçün bir itmedi anda zuhûr
Başlarına yıkmadı ol ḳubbe-i eflâkini
- 116 ‘Ahd ü peymân eylemişdi ehl-i Kûfe Ḥazret’e
Ḳırdılar mı anlar âyâ rişte-i iḳrârını
- 117 N’eyledi ecrâm-ı ‘ulvî böyle ḥâle şâm u bâm
N’eyledi ekvân-ı süflî vaḳ‘ aya ey bedr-i tâm
- Cevâb-ı Ḥâmis Ez-Mâh-ı Muḥarrem**
- 118 Ey mürîd-i vaḳ‘ a-i evlâdî-i Ḥayru’l-enâm
V’ey mürîd ü tâlib-i şıdḳ-ı rivâyât u kelâm
- 119 Ehl-i Kûfe cem‘ olup gerçi muḳaddem sû-be-sû
Naḳz-ı peymân itdiler şoñra idüp cenge ḳıyâm
- (s.21)120 Eşkıyâya tâbi‘ oldı ekşeri tuḡyân idüp
Ḥaçer-i cevri çeküp buldı ḳuvâyı ehl-i Şâm
- 121 Var idi yetmiş iki ercmen-i Âl-i Muḫtafâ
Zeynü’l-‘Âbidin’le ḳaldı ‘âḳıbet cengde İmâm
- 122 Leşker-i a‘ dâ otuz biñ azlem ü aḫbeş idi
Buldı bed-baḫtân orada çünki her kez izdiḫâm
- 123 Hicretin altmış ikinci bir şabâḫ cum‘ a günü
‘Âşir-i şehri Muḫarrem içre buldı ihtitâm

- 124 Kıplayınca Kerbelâ'yı ser-te-ser gerd-i melâl
Geldi bir şahş-ı mühîb ol Hâzret'e virdi selâm
- 125 Ben saña imdâda geldim izn ü ruşsat vir hemân
Alayım ol bî-hayâlardan bu sâ' at intikâm
- 126 Za' fer-i Cünyî'dür adım gördüm aqdem Hâzdar'ı
Dîvleri İslâm iderken buldum andan ihtirâm
- 127 Virmedi ruşsat velâkin itdi izhâr-ı sürûr
Didi olmuşdur müheyyâ nezd-i ceddimde maqâm
- 128 Aldı yetmiş iki yâre cism-i mes'ûd-ı Hüseyin
Atdılar çün kavm-i azlem sû-be-sû yüz biñ sihâm
- 129 'Âkıbet işrâb-ı şahbâ-yı şehâdet itdiler
Şimr-i Zî'l-Cevşen aña zulm eyleyüp oldı be-kâm
- 130 Bağr-ı hûna gark olunca Tevfikâ rûy-ı zemîn
İtdiler ehl-i semâvât mâtem ü âh u enîn

Merşiye-i Muştaride

- 1 Gülşen-i evlâd u âl-i Muştafâ vü Hâzdar'ı
İtdi pejmürde Yezîd-i bed-nihâdîñ şarşarı
- 2 Eyledi da'vâ-yı îmân işleri zulm u dalâl
İtdiler âlûde-i hûn çok melâ'ik-peykeri
- (s. 22) 3 Kıldı mir'ât-ı 'izâr-ı bî-günâhânîñ gubâr
Nağz-ı peymân eyledi anda ser-â-ser leşkeri
- 4 Nice re's-i tıflı kıldı cism-i pâkinden cüdâ
Nice ma'şûmîni giryân itdi zahm-ı hançerî
- 5 Nice mazlûmîniñ itdi rişte-i 'ömrin şikest
Mihr ü mâhîñ kalmadı ol dem hemân tâb u ferî
- 6 Rağmeten-li'l-'âlemîn'den itmedi şerm ü hayâ
Lerze-nâk itdi o zâlim ravza-i Peygamber'i

- 7 Kevkeb-i re's-i şehîd-i Kerbelâ'yı bî-beden
Zalimân ber-tîğ idüp gezdirid şeh'r ü kişveri
- 8 Ehl-i Beyt ile berâber Şâm'a îşâl itdiler
Naql idüp andan Medîne içre Âl-i Haydar'ı
- 9 Sû-be-sû nûr-ı kerâmet gösterüp ol rükn-i dîn
Râh-ı ric' atde hidâyet buldı halkıñ ekşeri
- 10 Pertev-endâz-ı menâzil oldu çün Âl-i Resûl
Naql idüp andan daği burc-ı şehâdet ahteri
- 11 Ol ser-i meh-efseri kıldı ziyâret lâ-cerem
Câmi'-i dîn-i mübîniñ ol haftb-i minberi
- 12 İtdiler hattâ ziyâret hep 'alâ kavli eşağğ
Enbiyâ vü evliyâ hayru'n-nisânıñ her biri
- 13 Zülmet ü gam aldı oldukda cihânı münhasif
Ol velâyet burcunuñ mâh-ı münîr ü enveri
- 14 Mâtem ü feryâd u efgân eyledi tayr u vuğuş
Karalar geydi melâ'ik ağladı ins ü perî
- 15 Devleti-i 'âriyye-i dünyâ için tuğyân idüp
Hep ferâmuş itdiler çün hevl-i rûz-ı maşşeri
- 16 İntikâm alur bilâ-şekk anda Şâh-ı Enbiyâ
Anları şad-pâre eyler evliyânıñ serveri
- (s.23) 17 Şâh-ı evreng-i şehâdet râhına cânlar fedâ
Oldı Tevfik bâb-ı Ehl-i Beyt'iñ 'abd-i kemteri

Mersiyeye-i Müştatride

- 1 Ah n'olaydı kim olaydıñ hâk ile yeksân felek
Zîr-i hâk-i zillet içre nâgehân pinhân felek
- 2 Gül-sitân-ı hubb-ı sevdânıñ gül-i handânların
Eylediñ bâd-ı hazân-ı cevri ile giryân felek

- 3 Bâğbân-ı kudret-i Yezdân ile ma' mûr iken
Seyl-i a' dâ ile kıldıñ ' âkıbet vîrân felek
- 4 Ol velâyet bâğınınñ hem bülbül-i hõş-h'ânları
Oldılar lâl u hamûş u bî-zebân devrân felek
- 5 "Küllü şey'in hayy"⁵⁵ olan âb-ı miyâh oldu dirîğ
Oldı gülzâr-ı nübüvvet sû-be-sû ' atşân felek
- 6 Yok mı inşâf u ' adâlet seyr ü derviñde seniñ
Ber-murâd-ı vefk-i düşmen eylediñ devrân felek
- 7 Âteş-i zulm u cefâ-yı zâlimîn itfâsına
Virmediñ bir kaçre âb-ı dil-keşi bir ân felek
- 8 'Ulvî vü süflî vü ecrâm-ı semâvât ba' d-ezân
Haml ü hût-ı âsumân olsa sezâ biryân felek
- 9 Sifle-perver bî-vefâlıkda olup şöhret-şi' âr
Başıña geçse revâdır kûbbe-i evvân felek
- 10 Zînet ü zîbâyış-i ebrâc u atlasla bile
Âh-ı âteş-bâr-ı ehl-i derde her dem yan felek
- 11 Gonca-i şâh-ı dıraht-ı gülsitân-ı vahdeti
'Arşa-i ' âlemde kıldıñ lâyıq-ı ahzân felek
- 12 Şoldurup berç-i nihâl-i devha-i bâğ-ı kerem
Serverân-ı ' âlemi hep eylediñ nâlân felek
- 13 Oldı mı kadd-i dü-tâyıñ ey cefâ-kâr üstüvâr
Eylediñ a' dâ-yı dîni hürrem ü şâdân felek
- (s.24) 14 Encüm-i evc-i 'alâ-yı zât-ı Vahdet Tevfikâ
Rehber-i râh-ı hakîkat mazhar-ı Raḥman felek

⁵⁵ "Ve ce'âlna min'elmâi külli şey'in hayy" (Her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi?) Kur'an-ı Kerim Meâli, Enbiyâ Sûresi, 17/30, s. 323.

Ĥâtime Der-Şehâdet-i Müslim İbni ‘Aķıl ve Şıbyân-ı Ân ve
Hânî bin ‘Urve

Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün

- 1 Baħr-i ĥayretde ĥalup felek ‘uķıl
Sâĥil-i taĥķîķe ĥiĥ bulmaz vuşıl
- 2 Ķa‘r-ı baħr-i ĥikmete itdim dise
Va‘r-ı kûh-ı rif‘ata ĥıķdım dise
- 3 Ķaĥre-i ebr-i ĥikemde vâledür
Âdemî berg-i cihânda jâledür
- 4 Taĥt-ı lâ-yüs‘el‘de mestûr ‘âliyân
Fevķ-ı levĥ-i Ĥaķķ‘da meşûr sâfilân
- 5 Müslim‘iñ baħr-i belâsı mevcesi
Oldı bû kilik-i beyânuñ reşĥâsı
- 6 İbtılâ-yı Müslim‘e geldi maķâl
Ĥâtimem buldı bunuñla ĥüsn-i ĥâl
- 7 İtmedi bey‘at Yezîd‘e ĥün İmâm
Buldı a‘dâ her ĥarafdan izdiĥâm
- 8 Yeşrib ü Baĥĥâ olınca teng ü ĥar
Kûfe‘de ârâmı ķıldı iĥtiyâr
- 9 Ķaĥladı ĥayli orada ĥâmeler
Yazdı eşrâfi İmâm‘a nâmeler
- 10 Bey‘at itmek Ĥazret‘e emr-i yesîr
Tâbi‘oldı Kûfe a‘yânı keşîr
- 11 Virdi bir nâme yedine der-‘aķab
Müslim‘i ba‘ş eyledi ol pür-edeb
- 12 Müslim aldı iki maĥdûmın hemân
Oldı seviyy-i Kûfe‘ye der-ân revân
- 13 Biri hem-nâm-ı Resûlu‘llâh idi
Biri semiyî-i Ĥalîlu‘llâh idi

- 14 Oldı hem-râh-ı peder bu ma' şûmeyn
Kaldılar digerleri nezd-i Hüseyin
- 15 Eyledi tayy-ı merâhil ol velî
Öyle emr itmiş idi İbni ' Alî
- 16 Az zamânda Kûfe'ye kıldı vuşûl
Eyledi hem dâr-ı muhtâra nüzûl
- 17 Sû-be-sû a' yân-ı belde geldiler
Ehli bey' at on sekiz bîn oldılar
- 18 Bey' atı i' lân idüp sultânına
Tâbi' oldı bunlar hep fermânına⁵⁶
- 19 İşbu bey' at mâddesin anda Yezîd
İstimâ' itdi gamı oldı mezîd
- 20 Seyyidü'l-ahlâfına halk-ı cihân
Havf idüp tâbi' olurlar bî-gümân
- 21 Hâkim'i ' azl eyledi ol nâ-murâd
Oldı vâlî Kûfe'ye İbni Ziyâd
- 22 Bak şu vâlî-i cedîd-i Kûfe'ye
Tîg-i cevri urdı şad-şükûfeye
- 23 Halkı izlâl eyledi ol bî-hayâ
Zâhir oldı anda yüz biñ eşkıyâ
- 24 Müslim anda şöyle bir ' aql eyledi
Beyt-i Hânî'ye hemân naql eyledi
- 25 Vâkıf oldı hâline İbni Ziyâd
Urdı beşyüz Hânî'ye çüb-ı ' inâd
- 26 Sinn-i Hanî idi hem toksân toktuz
Vâşıl-ı rahmet olup ol pîr henüz

⁵⁶ Bu mısradâ vezinde sorun var.

- (s.25) 26 Ceş-i Müslim hem yigirmi biñ idi
Cünd-i a' dâ kaç kere yüz biñ idi
- 27 Geldi Şâm'dan bî-hisâb a' dâ hemîn
Eyledi sell-i süyûf bî-ân u in
- 28 Harbe aġâz itdiler şâm u seher
Her cihetden geldi biñ kavm-i eşerr
- 29 Bî-mecâl olduġda Müslim bi'z-zarûr
Şiddet-i nâr-ı ' atâş itdi zuhûr
- 30 Geldi imdâdına Muhammed Keşîr
Vardı otuz biñ kadar genc [ü] pîr
- 31 Heybetinden ol Ziyâd itdi firâr
Çün şecâ' atle idi şöhret-şî'âr
- 32 Urdı etbâ' -ı Ziyâd seyf-i şedîd
Der-' aġab ol pîri itdiler şehîd
- 33 Keşret-i a' dâ-yı düşmenden hemîn
Cây-ı zulmet oldu hep rûy-ı zemîn
- 34 Müslim itdi anda artuġ ihtifâ
Kalmadı yanında çün ehl-i vefâ
- 35 Vardı üçyüz er anîñ a' zâsına
Urdılar seng ü süyûf endâmına
- 36 ' Âfiyet içdi şehâdet câmını
Gördiler maġşûdlarıñ encâmını
- 37 Târ-ı a' dâ ile cismi dâġ-dâr
Oldı pejmürde o dem bir lâle-zâr
- 38 Oldı şad-çâk hem girîbân-ı felek
Ra' şe virdi ' arşa giryân-ı melek
- 39 Ol iki ġuş-vâre-i merdâneyi
Koydı zindâne Ziyâd dür-dâneyi

- 40 Gice maḥbesden kaçırđı pâsbân
Pîş-rev idi anlara bir kâr-vân
- 41 Râh-ı sû-i maḥşadı gayb itdiler
Bir muḥâlif semte toĝrı gıtdiler
- 42 Vardılar bir bâĝa ez-behr-i necât
Ol iki şeh-zâde-i ‘âlî-simât
- 43 Serv-ḳadân irdiler kül-ḣâneye
Şâlihâ bir ḣâtûn aldı ḣâneye
- 44 Anlara luḥf u ‘inâyet itdiler
Ehl-i Beyt’e ḳoḳ ri‘âyet itdiler
- 45 Geldi zevci ḣâtûnuñ Ḥâriş o dem
Eyledi eḥfâli taḥḳîr dem-be-dem
- 46 Aldı şıbyânı götürdi der-‘aḳab
Eyledi ḳulm u cefâ ol bî-edeb
- 47 Ehl ü evlâdı aña ḳıldı recâ
Pâyına yüz sürdilerdi câ-be-câ
- 48 İtmedi bed-baḥt ri‘âyet anlara
İtdi ol cevri u ḣaḳâret anlara
- 49 Rütbesi olurdu ĝuyâ ‘âliye
Anları iḣzâr iderse vâliye
- 50 ḳıldı isti‘câl bu emre ol pelîd
Virdi ruḣşat hem aña ḳarḣ-ı ‘anîd
- 51 Ol Kerîm İbni Kerîm evlâdına
Bâ‘iş oldu ol le‘îm feryâdına
- 52 Şâḥi-i nehr-i Furât’da nâĝehân
İtdi re’sini cüdâ-yı cism ü cân
- 53 İletüp der-ân Ziyâd’a ol hemîn
Aldı ĝuyâ anda naḳd-i âferîn

- 54 Ol münevver başları İbni Ziyâd
Gördüğü ân hiddeti oldu ziyâd
- 55 Emrile aldı Muḳâtil ḳâtîli
Ya'ni ol fi' l-i fezâḳat fâ'ili
- (s.26) 56 Kâr-ı maḳdûḳa mu'âdil Ḳâriş'i
Ḳatli idüp anda Muḳâtil Ḳâriş'i
- 57 Serleri ilkâ-yı nehr itdi o ḳâl
Ḳıldılar ecşâda ol dem ittîşâl
- 58 İki mazlûm şarılup bir birine
İndiler nehr-i Furâtuñ ḳa' rına
- 59 Vaḳ' anıñ bu zerre-i miḳdârıdır
Ebr-i zulmet ḳurre-i emḳârıdır
- 60 Nâme-i Müslim'le çün irdi peyâm
Eyledi sultân hemân 'azm-i ḳıyâm
- 61 Buldı çün Müslim vişâl-i merḳamet
Mekke'den ḳıḳdı o şâh-ı mes' edet
- 62 İrdi çün ol sıbḳi-i ḳayrû'l-beşer
Kerbelâ'yı eyledi câ vü maḳarr
- 63 İçdi çün Müslim şehâdet câmını
Virdiler anda anıñ peygâmını
- 64 İbtîlâda oldu anlar şâbırûn
Didiler innâ ileyhî râci' ün⁵⁷

Gazel

Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün

- 1 Oldı dil şîr-i Ḳudâ'nuñ 'âşık-ı efgendesi
Ravza-i Âl-i 'Abâ'nıñ bülbül-i nâlendesi

⁵⁷ "Biz ona döneceğiz." Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Bakara Sûresi 2/156, s. 23.

- 2 Dergeh-i vâlâların ins ü melek çârûb-keşi
Şem‘-i luţfuñ Cebre‘il pervâne-i dîrendesi
- 3 Tûtiyân-ı bezm-i rahmet şeker-efşân-ı dehân
Anlarıñ Hâllâk-ı ‘âlem mâdiğ-i gûyendesi
- 4 Seyr-i gül-zâr ile dil ‘ayn-ı bahârdır ‘ibret al
Gül-şen içre virdi giryе bülbüle külğendesi
- 5 Hâr u hâşâke elem te’sîr idüpdür rûz u şeb
Oldı çün bâğ-ı cihânıñ murg-ı dil şermendesi
- 6 Lezzet-efzâ-yı demâğ-ı ehl-i ‘aşkdır bu semâr
Sevilür bostân içinde mîveniñ turfandası
- 7 Hırmen-i bezm-i ma‘ârif içre bu bir dânedir
Şad muhammer cân bulur ma‘nâsınıñ cûyendesi
- 8 Âsiyâb-ı dehr ider hep dâne-i ‘ömri refik
Öginüp gitdi nihâyet ‘âlemiñ âyendesi
- 9 Halka-i bâb-ı sarây-ı Ehl-i Beyt’e pek şarıl
Tevfîka sende velâyet şâhınıñ bir bendesi

(s.27) **Men Menâkıb-ı Hüseyin Radıya’llâhu ‘An-hümâ**
Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lün

- 1 Hikmetiñ deryâsına yokdur kenâr
Câ-be-câ girdâb-ı hasret âşikâr
- 2 Zât-ı ‘ulyâ-yı fahîme var idi
Ya‘ni aşhâbdan da Dıhye var idi
- 3 Dıhyeniñ bir kışsa-i pür-hişsesi
Okuyanıñ zâ‘il olur guşşası
- 4 Zâhir idi hüsn-i Yûsuf ân-be-ân
Mâh-ı Ken‘ân görünürdi her zamân
- 5 Nûr-ı vechinde melek hayrân idi
Çâh-ı ‘aşkda ins ü cin nâlân idi

- 6 Dıhye eylerdi ticâret dâ'imâ
Gelse kılurdu ziyâret dâ'imâ
- 7 Dıhye'niñ çün hüsni dâni bî-^ç adîl
Görinürdi şüretinde Cebre'îl
- 8 Bir hediye getirür ol mâh-veş
Hasan u Hüsey'n'e ider pîş-keş
- 9 Her zamân geldikçe ol ^ç âlî-semât
Dâ'imâ sıbteyn iderdi iltifât
- 10 Cebre'îl ile Muhammed Muştafâ
Otururken mescid içre pür-vefâ
- 11 Nâgehân anlar huzûra geldiler
Dıhye'yi gördük diyü şâd oldılar
- 12 Dizlerine çıkdılar Cebrâ'iliñ
Koynına el şokdılar Cebrâ'iliñ
- 13 Anları men^ç eyledi Hayrû'l-enâm
Bî-huzûr kalur diye peyk-i selâm
- 14 Mâni^ç olma anlariñ bu kârına
Eylesün ins-i firâvân yârına
- 15 Luţf idüp çün Hazret-i Perverdigâr
Eylemişdir anlara hıdmet-güzâr
- 16 Fâtıma der-h^çâb olunca gâhice
Mehdi-cünbân eyler idim ben gice
- 17 Emr iderdi baña Hayy-ı lâ-yenâm
Der-^ç aķab nâzil olurdu ber-devâm
- 18 Didi anlar ne arar rûh-ı emîn
Vir peyâm ey şâdıķ-ı va'de'l-emîn
- 19 Dıhye'yi zann itdiler ey ber-himem
Taleb eylerler hüdâyâ lâ-cerem

- 20 Dest-i kudretiñ dirâz itdi hemîn
Cennet-i a' lâya Cibrîl-i emîn
- 21 Kırmızı bir nâr ile aḥḍar üzüm
Kıldı ihzâr al didi iki gözüm
- 22 Aldı engûrı Ḥasan buldı sürûr
Aldı hem nârı Ḥüseyn buldı ḥubûr
- 23 Didi ol peyk-i Resûl-i Kibriyâ
İçseler şehd-i şehâdet bî-riyâ

Ḳışşa-i Diger

Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün

- 1 Bir ğazâl yavrısını getürdiler
Ḥazret-i Faḥrî'l-enâma virdiler
- 2 Virdi anı der-‘ aḳab aldı Ḥasan
Ol ziyâde şâd olup güldi Ḥasan
- 3 Zâr ile hem Ḥazret'e geldi Ḥüseyn
Bende andan isterem didi Ḥüseyn
- (s.28) 4 Hem de ol çeşm-i ğazâldan geldi eşk
Ḥazi hem kıldı cedy-i fehm-i derk⁵⁸
- 5 Bir ğazâl geldi ḥuzûra nâgehân
Hem de bir yavru getürdi ol hemân
- 6 Ḥazret'e virdi selâm âhû didi
Ol lisân-ı efşah ile söyledi
- 7 İki yavrum var idi ey Muştafâ
Aldı şayyâd birini ey pür-vefâ
- 8 Süt virirken digerine der-‘ aḳab
Bir nidâ geldi baña virdi ta' ab

⁵⁸ Bu mısradâ vezinde sorun var.

- 9 Aldı bir ferzende ki çün nûr-ı ‘ayn
Digerini hem daği alsun Hüseyñ
- 10 Al götür fahr-i cihâna ey gazâl
İster andan çün Hüseyn-i pür-kemâl
- 11 Seyl-i eşki ‘arşa viridi zelzele
Hep melâ’ik içre düşdi velvele
- 12 Eşk-i çeşmi düşmesün hâk üstine
‘Arş-ı a‘lâ inmesün hâk üstine
- 13 Şâd olup andan Resûl-i Kibriyâ
Viridi anı aña Fahrü’l-enbiyâ
- 14 Kaatre-i eşki anıñ gör neyledi.
Vaşî hayvânlar tekellüm eyledi
- 15 Kıl taşavvur hûn-ı cism-i pâkini
Eyledi al Kerbelâ’nın hâkini
- 16 Tevfîka vaşfı muhâldir dâ’imâ
Rađıya’llâhu te‘âlâ ‘anhüma

Temmet

Enhâr-ı yenâbi‘ -i eltâf-ı İlâhiyye ve ser-şâr-ı menâbi‘ -i a‘tâf-ı gayr-ı mütenâhiye, ‘uyûn-ı hikmet-nümûn-ı ‘avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı seyyid-i veled-i âdem ve sebeb-i hilkat-ı dü-‘âlem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellemden feyzân itmesiyle ebrâr u ekâbire ve ahrâr u aşâgıre ifâza olınan reşehât-ı baħr-ı füyûzât-ı Muhammediyye-reşhasından ve deryâ-yı bî-pâyân-ı ‘inâyât-ı Ahmediyye cür‘asından ve emtâr-ı şehâb-ı maħabbet-i Ehl-i Beyt ü Âl ü Aşhâb-ı Muştafavıyye kaťresinden istimdâd u istirşâh ve tartîb-i akdâh-ı fevz ü felâh ve şarâb-ı nâb-ı maħabbetleriyle tecerru‘ ve istifrah u inşirâh iden Bahriye Mektûbî Otası Müdür-i Evvelî Hasan Tevfik Efendi’niñ tab‘ -ı ‘âciz ü beste ve hâme-i nâciz ü şikestesiyile işbu risâle tanzim ve piş-gâh-ı aħıbbâ-yı hânedân-ı Resûl-ı Ekrem’e ‘arz u taķdîm olınmuşdur.

Fî 21 Cemâziye’l-evvel sene 1293.